

Општина Пожега

**ИНФОРМАТИВНО-ЕДУКАТИВНИ ВОДИЧ
ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА
ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ
У ОПШТИНИ ПОЖЕГА**

Децембар 2025. године

Заштита особа са инвалидитетом представља један од најважнијих и најделикатнијих сегмената друштвеног развоја, као и економске и, пре свега, социјалне политике. Под општом заштитом особа са инвалидитетом подразумева се њихова свеукупна заштита, почев од међусобног уважавања, пажње и разумевања; заједништва; нивоа свести у друштву о особама са инвалидитетом, колико су укључени у сва друштвена збивања; колико су им приступачне или прилагођене кључне области живота; колико и како су заштићени у коришћењу људских права и свега неопходног за постизање равноправности у свим токовима живота. Инвалидитет је сложен друштвени феномен који задире у све области савременог живота и изискује мултисекторски приступ и сарадњу различитих органа власти, локалне самоуправе, цивилног сектора и особа са инвалидитетом и њихових организација. Циљ локалне самоуправе је унапређење система подршке особама са инвалидитетом у складу са савременим, плуралистичким приступом социјалној политици, при чему се појединац сагледава као целовита личност са свим својим општим и специфичним потребама. Суштинска решења морају бити усмерена ка томе да особама са инвалидитетом омогуће да слободно изразе и остваре своје основне развојне потребе и посебне интересе. Једнаке могућности у свим областима живота као и право на различитост представљају темељ инклузивног друштва, које сваком свом члану даје могућност равноправног учешћа у свим активностима, доношењу одлука, раду, управљању и развоју.

Положај особа са инвалидитетом у нашој земљи регулисан је бројним законима и подзаконским актима, па се одредбе које се тичу њихових права могу наћи у готово свим законима који садрже бар једну одредбу која се односи на права особа са инвалидитетом. Осим националних прописа, њихов положај дефинишу и међународни документи које је наша држава ратификовала, чиме су они постали саставни део унутрашњег правног система. Међу најважнијим међународним актима издвајају се Декларација Уједињених нација о правима особа са инвалидитетом, Конвенција Уједињених нација о правима детета, Конвенција о правима особа са инвалидитетом, као и ревидирана Европска социјална повеља, чији члан 15 гарантује овим лицима право на самосталан живот, социјалну интеграцију и пуно учешће у заједници. Оснивањем Сектора за заштиту особа са инвалидитетом у оквиру Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије, особе са инвалидитетом су добиле институционалног партнера који се залаже за унапређење њиховог положаја. Основна улога овог сектора је да у сарадњи са особама са инвалидитетом и њиховим организацијама активно ради на заштити, развоју и побољшању услова живота.

Општина Пожега је усвојила Стратегију развоја социјалне заштите за период од 2024. до 2029. године, која је настала као резултат потребе за израдом основног планског документа јавне политике којим се утврђују смернице и правци деловања за развој општинске социјалне политике, ангажујући и повезујући постојеће организационе, људске и финансијске ресурсе из јавног, приватног и цивилног сектора. Намера је да се област социјалне заштите у општини Пожега систематски, плански и дугорочно регулише у складу са актуелним законским оквиром у Републици Србији у области социјалне заштите и међународним стандардима, што подразумева и побољшање

свеукупног друштвеног и економског положаја особа са инвалидитетом у општини Пожега и њихово равноправно учешће у друштву, путем уклањања препрека у области приступачности, партиципације, једнакости, запошљавања, образовања и обуке, социјалне заштите, здравства и других аспеката који доприносе изједначавању њихових могућности и остваривању инклузије.

Ову публикацију је припремила Општинска управа општине Пожега, Одељење за друштвене делатности, као реализацију мера и активности једног од посебних циљева Локалног акционог плана за спровођење Стратегије развоја социјалне заштите општине Пожега за период од 2024. до 2029. године, који се односи на успостављање развијеног система транспарентности и информисаности о услугама и правима из области социјалне заштите и начину њиховог остваривања. У водичу се налазе информације о правима особа са инвалидитетом и условима за њихово остваривање, односно коришћење услуга институција у свим системима заштите нашег правног система: у системима социјалне заштите, здравствене заштите, породично-правне заштите деце и породице, васпитања и образовања, запошљавања и радних односа, пензијског и инвалидског осигурања, саобраћаја и области пореско-правног система. Водич на приступачан начин приближава права особама са инвалидитетом и објашњава како их могу остварити, али исто тако служи као подршка онима који су професионално укључени у њихову заштиту и оснаживање.

Права особа са инвалидитетом уређена су:

I Међународним документима универзалног карактера и документима чији су предмет специфична права особа са инвалидитетом. Наведене међународно-правне инструменте карактерише:

- принцип једнакости права садржаних у корпусу људских права која представљају саставни део међународноправних инструмената, а која се односе на сва лица, укључујући и особе са инвалидитетом
- особе са инвалидитетом имају и специфична права
- не постоји јединствена листа специфичних права, већ се она налазе у великом броју правних инструмената или их признаје судска пракса.

II Уставом Републике Србије („Службени гласник РС“, број 98/2006)

III Законима и другим прописима који уређују остваривање права у свим системима заштите у оквиру нашег правног система (област социјалне заштите, здравствене заштите, породично-правне заштите деце и породице, област васпитања и образовања, запошљавања и радних односа, пензијског и инвалидског осигурања, саобраћаја, области пореско-правног система,...)

IV Од изузетног значаја за правно уређење положаја особа са инвалидитетом је доношење Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Службени гласник РС“, број 33/2006 и 13/2016), Закона о забрани дискриминације („Службени гласник РС“, број 22/2009 и 52/2021). На предлог Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Сектора за заштиту особа са инвалидитетом, усвојена је Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2025. до 2030. године и први трогодишњи Акциони план за њено спровођење у периоду 2025. до 2027. године. („Службени гласник РС“, број 6/2025). Општи циљ Стратегије је унапређење положаја особа са инвалидитетом у циљу пуног уживања свих права и равноправног живота у заједници, кроз укључивање у све области друштвеног живота на једнакој основи уз пуно поштовање личног достојанства, независности, слободе избора и индивидуалности.

Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, број 98/2006), као највиши правни акт у Републици Србији забрањује сваку дискриминацију, укључујући и дискриминацију особа са инвалидитетом.

Пред Уставом и законом су сви једнаки. Свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације. Устав забрањује непосредну или посредну дискриминацију, дискриминацију по било ком основу, нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.

Слободе и права остварују се, а дужности се испуњавају на основу Устава, осим кад је Уставом предвиђено да се услови за остваривање појединих слобода и права утврђују законом.

Законом се може прописати начин остваривања појединих слобода и права кад је то неопходно за њихово остваривање.

Злоупотреба слобода и права човека и грађанина противуставна је и кажњива, онако како је то законом предвиђено.

Обезбеђује се судска заштита слобода и права зајемчених и признатих Уставом.

- Свако има право на заштиту здравља.
- Деца, труднице и стара лица имају право на здравствену заштиту из јавних прихода, кад то право не остварују по неком другом основу, а друга лица под условима утврђеним законом.
- Свако има право на рад.
- Јамчи се слобода рада, слободан избор занимања и запослења и учешће у управљању. Свакоме је, под једнаким условима, доступно радно место и функција.
- Грађанима који су делимично способни за рад зајемчује се оспособљавање за одговарајући посао и обезбеђују се услови за њихово запошљавање, у складу са законом.
- Држава обезбеђује социјалну сигурност грађанима који су неспособни за рад, а немају средства за издржавање

Делатност социјалне заштите подразумева организоване мере и активности на стварању услова за остваривање заштитне функције породице, услова за самосталан живот и рад лица која се налазе у стању социјалне потребе, или за њихово активирање у складу са способностима, обезбеђивање средстава за живот материјално необезбеђеним за рад неспособним грађанима и другим грађанима који су у стању социјалне потребе, као и обезбеђивање других облика социјалне заштите.

Социјална заштита је организована друштвена делатност која има за циљ пружање помоћи грађанима и њиховим породицама када дођу у стање социјалне потребе, односно стање у којем је грађанину или породици неопходна друштвена помоћ у циљу савладавања социјалних и животних тешкоћа.

Област социјалне заштите регулисана је Законом о социјалној заштити („Службени гласник РС“, број 24/2011 и 117/2022- одлука УС).

Сваки појединац и породица којима је неопходна друштвена помоћ и подршка ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба имају право на социјалну заштиту, у складу са законом.

Права на социјалну заштиту обезбеђују се пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком.

Услуге социјалне заштите су активности пружања подршке и помоћи појединцу и породици ради побољшања, односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика неповољних животних околности, као и стварање могућности да самостално живе у друштву.

Право на различите врсте материјалне подршке остварује се ради обезбеђења егзистенцијалног минимума и подршке социјалној укључености корисника.

Корисници права на социјалну заштиту су држављани Републике Србије који имају пребивалиште на територији општине Пожега.

За остваривање права прописаних у систему социјалне заштите потребно је обратити се Центру за социјални рад. Центар за социјални рад Пожега је месно надлежан за спровођење поступка за признавање права за кориснике који имају пребивалиште на територији општине Пожега.

Захтев за остваривање права подноси корисник права или његов законски заступник а одређене поступке води Центар за социјални рад по службеној дужности. У Центру за социјални рад се могу добити све потребне информације о неопходној документацији, о самом поступку као и о другим облицима и могућностима решавања новонасталих проблема.

Центар за социјални рад, у складу са законом:

- 1) процењује потребе и снаге корисника и ризике по њега и планира пружање услуга социјалне заштите;
- 2) спроводи поступке и одлучује о правима на материјална давања и о коришћењу услуга социјалне заштите;
- 3) предузима прописане мере, покреће и учествује у судским и другим поступцима;
- 4) води прописане евиденције и стара се о чувању документације корисника.

Центар за социјални рад иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе задовољавању индивидуалних и заједничких потреба грађана у области социјалне заштите на територији јединице локалне самоуправе за коју је основан, иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе спречавању и сузбијању социјалних проблема и обавља друге послове у области социјалне заштите, у складу са законом и другим прописима.

Центар одлучује о коришћењу права применом одредаба закона којим се уређује општи управни поступак, ако Законом о социјалној заштити није другачије одређено.

Корисник коме није признато право, има право жалбе. По жалбама одлучује Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Републике Србије када се ради о остваривању права која обезбеђује Република Србија, а по жалбама везаним за остваривање права која обезбеђује општина, одлучује Општинско веће општине Пожега, као надлежни орган локалне самоуправе.

Права која обезбеђује Република:

Законом су дефинисане групе услуга социјалне заштите:

1) услуге процене и планирања - процена стања, потреба, снага и ризика корисника и других значајних особа у његовом окружењу; процена старатеља, хранитеља и усвојитеља; израда индивидуалног или породичног плана пружања услуга и мера правне заштите и других процена и планова;

2) дневне услуге у заједници - дневни боравак; помоћ у кући; свратиште и друге услуге које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу;

3) услуге подршке за самосталан живот - становање уз подршку; персонална асистенција; обука за самостални живот и друге врсте подршке неопходне за активно учешће корисника у друштву;

4) саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге - интензивне услуге подршке породици која је у кризи; саветовање и подршка родитеља, хранитеља и усвојитеља; подршка породици која се стара о свом детету или одраслом члану породице са сметњама у развоју; одржавање породичних односа и поновно спајање породице; саветовање и подршка у случајевима насиља; породична терапија; медијација; СОС телефони; активација и друге саветодавне и едукативне услуге и активности;

5) услуге смештаја - смештај у сродничку, хранитељску или другу породицу за

одрасле и старије; домски смештај; смештај у прихватилиште и друге врсте смештаја.

Закон о социјалној заштити утврђује поштовање начела заштите људских права и достојанства корисника услуга социјалне заштите и забрањује њихову дискриминацију, укључујући забрану дискриминације на основу инвалидности. Услуге се пружају кориснику у најмање рестриктивном окружењу, тако да се омогући останак у локалној заједници. Пружање услуга социјалне заштите организује се на начин који обезбеђује њихову физичку, географску и економску доступност, уз уважавање културолошких и других различитости. Услуге социјалне заштите пружају се тако да се кориснику обезбеђује индивидуализован приступ и стручни радник задужен за рад на конкретном случају.

Корисник услуга социјалне заштите има право на:

- Информације
- Учешће у доношењу одлука
- Слободан избор услуге социјалне заштите
- Поверљивост података
- Приватност
- Притужбу

Материјалну подршку корисник остварује путем:

- новчане социјалне помоћи,
- додатка за помоћ и негу другог лица,
- увећаног додатка за помоћ и негу другог лица,
- помоћи за оспособљавање за рад,
- једнократне новчане помоћи,
- помоћи у натури и других врста материјалне подршке

Право на новчану социјалну помоћ припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварују приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног законом.

Породицом, у смислу остваривања права на новчану социјалну помоћ, сматрају се супружници и ванбрачни партнери, деца и сродници у правој линији без обзира на степен сродства, као и сродници у побочној линији до другог степена сродства под условом да живе у заједничком домаћинству.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица у складу са општим условима за остваривање права на новчану социјалну помоћ прописаним законом.

Право на новчану социјалну помоћ између осталих може остварити радно способан појединац, односно члан породице ако се сам стара о свом детету са сметњама у развоју тако да не може да буде радно ангажован.

Појединац који је неспособан за рад, односно породица чији су сви чланови неспособни за рад и једнородитељска породица имају право на увећану новчану

социјалну помоћ. Закон између осталог предвиђа да право на увећану новчану социјалну помоћ ужива:

- лице које је потпуно неспособно за рад према прописима о раду и о пензијском и инвалидском осигурању;
- трудница и родитељ детета који користи породилско одсуство и одсуство са рада ради неге детета према прописима о раду;
- незапослено лице које се стара о члану породице који је корисник права на помоћ и негу по било ком основу;
- лице коме је утврђен трећи степен радне способности у складу са прописима којима се уређује запошљавање особа са инвалидитетом;
- лице према коме је покренут поступак утврђивања радне способности или поступак лишавања пословне способности - док тај поступак траје.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица у остваривању основних животних активности. Потреба за помоћи и негом другог лица постоји код лица коме је услед телесног оштећења, оштећења чула вида које узрокује губитак осећаја светлости са тачном пројекцијом или се вид постиже са корекцијом 0.05, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица ради задовољења основних животних потреба и које не може да устане из кревета, да се креће унутар стана без употребе помагала, да се храни, свлачи, облачи или да одржава основну личну хигијену без помоћи другог лица.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица се остварује у поступку прописаном прописима о пензијско-инвалидском осигурању.

Право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица има особа којој је на основу прописа о пензијско-инвалидском осигурању утврђено телесно оштећење од 100 процената по једном основу или да има трајни органски поремећај неуролошког или психичког типа. Право на увећани додатак такође има и лице које има више оштећења, с тим да ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа.

Закон такође предвиђа да један од родитеља који није у радном односу, а који најмање 15 година непосредно негује своје дете које је остварило право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица, има право на посебну новчану накнаду у виду доживотног месечног новчаног примања у висини најниже пензије у осигурању запослених, кад наврши општи старосни услов за остваривање пензије према прописима о пензијском и инвалидском осигурању, ако није остварио право на пензију.

Поступак за остваривање права на новчану социјалну помоћ, права на додатак за помоћ и негу другог лица и права на увећани додатак за помоћ и негу другог лица покреће се по захтеву, а може се покренути и по службеној дужности.

Право на новчану социјалну помоћ, право на додатак за помоћ и негу другог лица и право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица признаје се од дана подношења захтева ако су у моменту подношења захтева испуњени услови за признавање права.

О праву на новчану социјалну помоћ, праву на додатак за помоћ и негу другог лица и праву на увећани додатак за помоћ и негу другог лица, одлучује Центар за социјални рад.

Право на помоћ за оспособљавање за рад обухвата подршку у образовању и оспособљавању за рад и признаје се деци и младима са сметњама у развоју и одраслим особама са инвалидитетом које се, према психо-физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређени рад а то право не могу да остваре по другом правном основу.

Процена потребе за додатном подршком у образовању врши се у складу с прописима којима се уређују основи система образовања и васпитања, а процена могућности оспособљавања за рад утврђује се по прописима којима се уређује професионална рехабилитација и запошљавање особа са инвалидитетом. Право на помоћ за оспособљавање за рад остварује се у виду трошкова оспособљавања за рад, трошкова смештаја у дом ученика, односно студената или интернат, као и у виду накнаде трошкова превоза.

Трошкови оспособљавања за рад исплаћују се предузећу за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом, односно другој организацији у којој се лице оспособљава, а исплата се врши на основу уговора који закључује Центар за социјални рад са тим предузећем, односно организацијом по прибављеном мишљењу Министарства надлежног за социјалну заштиту. Смештај у дом ученика, односно студената или интернат врши се на основу уговора који закључује Центар за социјални рад са одговарајућом установом, по прибављеном мишљењу Министарства надлежног за социјалну заштиту.

Лице упућено на оспособљавање за рад којем је неопходан превоз од места становања до места оспособљавања за рад има право на накнаду трошкова превоза у висини трошкова најниже цене јавног саобраћаја.

Права која обезбеђује Општина:

Права на социјалну заштиту предвиђена Одлуком о социјалној заштити општине Пожега („Службени лист општине Пожега” број 7/2024, 18/2024 и 24/2024) су права на услуге социјалне заштите и мере материјалне подршке.

Групе услуга социјалне заштите у смислу одредаба Одлуке о социјалној заштити општине Пожега, у складу са Законом о социјалној заштити, су:

- дневне услуге у заједници
- услуге смештаја
- услуге подршке за самосталан живот
- саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге
- остале услуге социјалне заштите у складу са потребама локалне заједнице
- иновационе услуге

Дневна услуга у заједници, која се реализује у општини Пожега, је **лични пратилац детета**.

Право на услугу личног пратиоца има дете са инвалидитетом односно са сметњама у развоју, коме је потребна подршка за задовољавање основних потреба у свакодневном животу у области кретања, одржавања личне хигијене, храњења, облачења и комуникације са другима, под условом да је укључено у васпитно-образовну установу, односно школу и то до краја редовног школовања, укључујући завршетак средње школе. Сврха ангажовања личног пратиоца је пружање детету одговарајуће индивидуалне практичне подршке ради укључивања у редовно школовање, активности у заједници, ради успостављања што већег нивоа самосталности. Услугу непосредно пружа лични пратилац детета кроз активности које се планирају и реализују у складу са индивидуалним планом услуге.

Активности услуге личног пратиоца детета обухватају: помоћ код куће (у облачењу, одржавању личне хигијене, при храњењу, припрему књига и опреме за вртић односно школу), као и помоћ у заједници (помоћ у коришћењу градског превоза, помоћ у кретању, одлазак на игралишта односно места за провођење слободног времена, укључујући културне или спортске активности и друге сервисе подршке).

Услуга подршке за самосталан живот која је успостављена у општини је **персонална асистенција**.

Услуга је намењена пунолетним лицима са инвалидитетом, којима је утврђена потреба за првим или другим степеном подршке, који остварују право на увећани додатак на туђу негу и помоћ, имају способност за самостално доношење одлука, радно су ангажовани или активно укључени у рад различитих удружења грађана, спортских друштава, политичких партија и других облика друштвеног ангажмана, односно укључени су у редовни или индивидуални образовни програм. Сврха услуге персоналне асистенције је пружање одговарајуће индивидуалне практичне подршке која је кориснику неопходна за задовољавање личних потреба и укључивање у образовне, радне и друштвене активности у заједници, ради успостављања што већег нивоа самосталности.

Активности услуге персоналне асистенције укључују: помоћ у одржавању личне хигијене и хигијене стана, помоћ у обављању свакодневних активности и задовољавању основних животних потреба, подизање, премештање (трансфер) и помоћ при кретању унутар и изван корисниковог стамбеног простора, радног места и места где се одвијају друштвене и образовне активности, помоћ у коришћењу превоза, помоћ у коришћењу терапеутских и здравствених услуга и коришћењу и одржавању помагала, помоћ при комуникацији, социјалним контактима и задовољавању социјалних, културно-забавних и других потреба и помоћ при обављању различитих радних, образовних и друштвених активности.

Иновациона услуга успостављена у општини је **Клуб за особе са сметњама у развоју/инвалидитетом**.

Услуга Клуб за особе са сметњама у развоју/инвалидитетом је намењена деци, младима и одраслим особама са сметњама у развоју/инвалидитетом узраста од 7 до 45 година старости. Сврха пружања услуге Клуба је оспособљавање корисника за самосталан живот, унапређивање њихових психо-моторних, интелектуалних, креативних и других потенцијала, као и јачање капацитета за њихово запошљавање.

У Клубу се реализују активности индивидуалног и групног рада са корисницима услуге. Индивидуални рад подразумева услуге дефектолошке подршке, а групни рад подразумева радно-окупациону терапију, васпитно-образовни рад, рад у секцијама за спорт, рекреацију и рехабилитацију, информатичку обуку, драмске секције, ликовне и друге креативне радионице које се организују у зависности од потреба особа са сметњама у развоју/инвалидитетом. Реализацијом активности Клуба обезбеђује се одговарајућа подршка која, у складу са потребама корисника, може обухватати: негу и заштиту корисника, овладавање вештинама самопослуживања, васпитно-образовне активности, креативне активности, радно-окупационе активности, слободне активности којима се кроз културно-забавне активности корисницима омогућава квалитетно провођење слободног времена, активности интеграције и спортско-рекреативне активности.

Мере материјалне подршке у складу са општинском Одлуком, су:

1. Материјална подршка у новцу

- 1.1 једнократна новчана помоћ
- 1.2 ванредна новчана помоћ
- 1.3 трошкови погребних услуга
- 1.4 путни трошкови и исхрана пролазника
- 1.5 социјално укључивање корисника новчане социјалне помоћи

2. Материјална подршка у натури

- 2.1 једнократна помоћ у натури
 - 2.1.1. набавка огрева (угаљ, дрва), ако се појединац односно породица греје на чврсто гориво
 - 2.1.2 набавка прехранбених намирница и средстава за хигијену
 - 2.1.3. набавка уџбеника за школу
- 2.2 бесплатан оброк
 - 2.2.1. бесплатан оброк у Народној кухињи
 - 2.2.2. бесплатна ужина у Ђачкој кухињи
- 2.3 опремање корисника за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу

Остале врсте материјалне подршке

1.1 право на субвенцију трошкова комуналних услуга

Једнократна новчана помоћ може се одобрити за:

- социјалну егзистенцију (набавка прехранбених намирница и средстава за хигијену);
- куповину лекова и медицинских помагала за помоћ у лечењу;
- лечење једног или више чланова породице (болест, тешка инвалидност, трудноћа и слично);
- куповину уџбеника и школског прибора;
- набавку огрева (угаљ, дрва) ако се појединац, односно породица греје на чврсто гориво,
- накнаду трошкова за прибављање неопходне личне документације (лична карта, пасош), при чему се висина накнаде обезбеђује у износу стварних трошкова прибављања документације;
- накнаду путних трошкова до здравствене установе ван територије Општине уколико накнада не може да се оствари по другом основу, при чему се накнада обезбеђује у висини стварних трошкова превоза;
- накнаду трошкова одеће, обуће и трошкова превоза неопходних за реализацију смештаја за лица које се упућује на домски смештај или породични смештај, а које нема средстава да обезбеди исте;
- у другим изузетно тешким ситуацијама у којима се нађе појединац или породица, по процени Центра, при чему Центар у решењу прецизно наводи намену једнократне новчане помоћи.

Једнократна помоћ у натури може се одобрити појединцу односно породици која се налази у стању социјалне потребе, у зависности од потреба и стања корисника.

Помоћ у натури може се признати у следећим случајевима: набавке огрева (угаљ, дрва) ако се појединац, односно породица греје на чврсто гориво, набавке прехранбених намирница и средстава за хигијену и набавке уџбеника.

Додатни вид подршке лицима са ниским примањима у општини Пожега је **ванредна новчана помоћ**, која се исплаћује лицима, односно породицама, на основу захтева и приложене медицинске и друге одговарајуће документације, у следећим случајевима:

- теже болести једног или више чланова породице (малигна обољења, тежи облици дијабетеса, хемофилија, тешка психичка обољења и поремећаји, прогресивна нервно-мишићна обољења, церебрална парализа, мултиплекс склероза, реуматска грозница, коронарне и цереброваскуларне болести, системске аутоимуне болести, хронично бубрежна инсуфицијенција и цистична фиброза, ретке дечије болести са повећаним трошковима лечења и издржавања и друге болести са тешким последицама);
- дужег лечења у специјализованим установама, уколико се лечење плаћа, односно уколико остварени трошкови прелазе износе предвиђеног републичког

минималног нивоа социјалне сигурности појединца, односно породице, на месечном нивоу, што се потврђује рачунима или предрачунима;

- учешћа у набавци неопходних медицинских помагала и лекова, уколико се исти плаћају, а не рефундирају се из Републичког фонда за здравствено осигурање и уколико остварени трошкови прелазе износе предвиђеног републичког минималног нивоа социјалне сигурности појединца, односно породице, на месечном нивоу, што се потврђује рачунима или предрачунима;
- учешћа у трошковима операција, уколико се исте плаћају, односно уколико остварени трошкови прелазе износе предвиђеног републичког минималног нивоа социјалне сигурности појединца, односно породице на месечном нивоу, што се потврђује рачунима или предрачунима;
- смрти једног или више чланова породице, несрећним случајем, или смрти услед дуге и тешке болести;
- отклањања оштећења на стамбеним објектима који су проузроковани непогодама (пожар, поплава, земљотрес, еколошко загађење и друго).

Право на бесплатан оброк у Народној кухињи има лице које је корисник права на новчану социјалну помоћ, као и друга лица у стању социјалне потребе по стручној процени Центра. Оброк у Народној кухињи садржи један топли оброк дневно, односно пакет намирница за кориснике руралних подручја. Количина намирница зависи од броја чланова породичног домаћинства који остварују ово право.

Као додатни вид материјалне подршке предвиђено је и **право на субвенционисање трошкова комуналних услуга** које има породица са троје и више деце, док у породици постоји најмање троје деце до завршетка средње школе и ако:

- чланови породице имају пријављено пребивалиште на територији Општине, односно боравиште за расељена лица, најмање једну годину пре дана рођења трећег, односно сваког наредног детета;
- чланови породице станују на адреси стана за који траже умањење обавеза плаћања комуналних услуга;
- породица непосредно брине о деци и ако немају деце у установи социјалне заштите и хранитељству;
- да у моменту подношења захтева за субвенционисану цену комуналне услуге нема дуговања по основу извршених комуналних услуга према јавном предузећу.

Право на субвенционисање трошкова комуналних услуга има породица са дететом са сметњама у развоју док се дете налази на редовном школовању, под наведеним условима.

Област социјалне заштите уређује:

- Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС“, број 24/2011 и 117/2022-одлука УС),
- Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Службени гласник РС“, број 42/2013, 89/2018 и 73/2019)
- Одлука о социјалној заштити општине Пожега („Службени лист општине Пожега” број 7/2024, 18/2024 и 24/2024)
- Правилник о субвенционисању трошкова комуналних услуга породици са троје и више деце и дететом са сметњама у развоју („Службени лист општине Пожега” број 17/2019)
- Правилник о критеријумима и мерилима за пружање услуге Клуб за особе са сметњама у развоју/ инвалидитетом („Службени лист општине Пожега” број 7/2023 и 13/2023)
- Правилник о условима обезбеђивања и пружања услуге лични пратилац детета („Службени лист општине Пожега” број 8/2019, 14/2021 и 16/2023)
- Правилник о условима обезбеђења и пружања услуге персонална асистенција („Службени лист општине Пожега” број 18/2023)

Област породично-правне заштите регулисана је Породичним законом („Службени гласник РС“, број 18/2005, 72/2011 – др закон 6/2015).

Овим законом уређују се: брак и односи у браку, односи у ванбрачној заједници, односи детета и родитеља, усвојење, хранитељство, старатељство, издржавање, имовински односи у породици, заштита од насиља у породици, поступци у вези са породичним односима и лично име.

Породица ужива посебну заштиту државе.

Свако има право на поштовање свог породичног живота.

Послове заштите породице, помоћи и старатељства, врши центар за социјални рад (у даљем тексту: орган старатељства).

Родитељско право

Породичним законом прописано је да родитељи имају право и дужност да се старају о свом детету. Старање о детету обухвата: чување, подизање, васпитавање, образовање, издржавање, заступање те управљање и располагање имовином детета.

Родитељи родитељско право врше заједнички и споразумно када воде заједнички живот, као и када не воде заједнички живот ако закључе споразум о заједничком вршењу родитељског права и ако суд процени да је тај споразум у најбољем интересу детета.

Превентивни надзор над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када доноси одлуке којима омогућава родитељима да врше родитељско право, а које су му стављене у надлежност законом.

Корективни надзор над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када доноси одлуке којима исправља родитеље у вршењу родитељског права. У обављању корективног надзора орган старатељства доноси одлуке којима: 1) упозорава родитеље на недостатке у вршењу родитељског права; 2) упућује родитеље на разговор у породично саветовалиште или у установу специјализовану за посредовање у породичним односима; 3) захтева од родитеља да положи рачун о управљању имовином детета.

У обављању корективног надзора орган старатељства покреће и судске поступке у складу са законом.

Родитељско право се може продужити и после пунолетства детета ако је дете због болести или сметњи у психо-физичком развоју неспособно да се само стара о себи и о заштити својих права и интереса или ако својим поступцима угрожава сопствена права и интересе.

Одлуку о продужењу родитељског права доноси надлежни суд у ванпарничном поступку на предлог родитеља или органа старатељства.

Продужено родитељско право може да престане када престану разлози због којих је родитељско право било продужено.

Правоснажна судска одлука о лишењу и враћању родитељског права, као и одлука о продужењу и престанку продуженог родитељског права, уписује се у матичну књигу рођених, а ако дете има непокретности одлука се уписује у јавни регистар права на непокретностима.

Усвојење

Усвојење представља најпотпунији облик заштите деце без родитељског старања и заснива се одлуком органа старатељства.

Дете се може усвојити ако је то у његовом најбољем интересу.

Усвојити се може само малолетно дете, ако је навршило трећи месец живота.

Не може се усвојити малолетно дете које је стекло потпуну пословну способност.

Усвојити се може:

1. дете које нема живе родитеље;
2. дете чији родитељи нису познати или је непознато њихово боравиште;
3. дете чији су родитељи потпуно лишени родитељског права;
4. дете чији су родитељи потпуно лишени пословне способности;
5. дете чији су се родитељи сагласили са усвојењем.

Дете се може усвојити само уз сагласност родитеља.

Сагласност родитеља за усвојење није потребна:

1. ако је родитељ потпуно лишен родитељског права;
2. ако је родитељ лишен права да одлучује о питањима која битно утичу на живот детета;
3. ако је родитељ потпуно лишен пословне способности.

Усвојити може само лице за које је утврђено да има лична својства на основу којих се може закључити да ће родитељско право вршити у најбољем интересу детета.

Усвојењем се између усвојеника и његових потомака и усвојитеља и њихових сродника заснивају једнака права и дужности као између детета и родитеља, односно других сродника.

Усвојење престаје поништењем, ако је ништаво или рушљиво. Ништаво је усвојење приликом чијег заснивања нису били испуњени услови за његову пуноважност

предвиђени законом, а рушљиво је усвојење приликом чијег заснивања је сагласност за усвојење дата под принудом или у заблуди.

Након престанка усвојења о старању над дететом одлучује орган старатељства.

Хранитељство

Хранитељство је облик заштите којим се детету обезбеђује замена за примарну породицу.

Хранитељство се заснива одлуком органа старатељства, и може се засновати ако је то у најбољем интересу детета. Хранитељство се може засновати само ако је дете малолетно.

Засновано хранитељство може се продужити и после навршених 18 година живота храненика, ако дете има сметње у психофизичком развоју и ако је неспособно да се само стара о себи и о заштити својих права.

Хранитељство се може засновати ако је дете без родитељског старања, као и ако је дете под родитељским старањем, али има сметње у психофизичком развоју или је дете са поремећајем у понашању.

Хранитељ може бити лице које је, по правилу, припремљено за хранитељство по посебном програму.

Хранитељ има право и дужност да чува, подиже, васпитава и образује дете, да се посебно стара да се дете оспособи за самосталан живот и рад.

Хранитељ има право на накнаду, у складу са законом.

Родитељи детета које је на хранитељству имају право и дужност да заступају дете, да управљају и располажу имовином детета, да издржавају дете, да са дететом одржавају личне односе и да одлучују о питањима која битно утичу на живот детета заједнички и споразумно са хранитељем, осим ако нису потпуно или делимично лишени родитељског права, односно пословне способности, или се ради о родитељима који се не старају о детету или се старају о детету на неодговарајући начин.

Хранитељство престаје:

1. када дете наврши 18. годину живота;
2. када дете стекне потпуну пословну способност пре пунолетства;
3. када дете буде усвојено;
4. када умру дете или хранитељ;
5. раскидом хранитељства.

Хранитељство се може продужити најкасније до навршене 26. године живота детета ако се дете редовно школује.

Хранитељство се може раскинути одлуком органа старатељства.

Орган старатељства може донети одлуку о раскиду хранитељства на захтев хранитеља, на захтев родитеља, односно стараоца храненика, или на њихов споразумни захтев.

Орган старатељства дужан је да донесе одлуку о раскиду хранитељства ако утврди да је престала потреба за хранитељством или да хранитељство више није у најбољем интересу детета.

Након престанка хранитељства смрћу хранитеља или раскидом хранитељства, о старању над дететом без родитељског старања одлучује орган старатељства.

Старатељство

Старатељство је облик заштите који обухвата старање о личности, заступање, прибављање средстава за издржавање, управљање и располагање имовином штићеника.

Под старатељство се стављају дете без родитељског старања (малолетни штићеник) или пунолетно лице које је лишено пословне способности (пунолетни штићеник).

За старатеља се поставља лице које има лична својства и способности потребне за обављање дужности старатеља, а пристало је да буде старатељ, под условом да испуњава све законом прописане услове. За старатеља се првенствено постављају супружник, сродник или хранитељ штићеника, осим ако интерес штићеника не налаже другачије.

Орган старатељства може одлучити, ако је то у интересу штићеника, да лицу под старатељством не поставља старатеља него да дужност старатеља врши непосредно.

Орган старатељства може одлучити да постави привременог старатеља штићенику, детету под родитељским старањем и пословно способном лицу ако процени да је то неопходно ради привремене заштите личности, права и интереса тих лица.

Старатељ има право на накнаду оправданих трошкова учињених током обављања послова старатељства.

Старатељство престаје:

1. када малолетни штићеник наврши 18. годину живота;
2. када малолетни штићеник стекне потпуну пословну способност пре пунолетства;
3. када малолетни штићеник буде усвојен;
4. када буде донета правноснажна судска одлука о враћању родитељског права, односно о стицању или враћању пословне способности родитељу малолетног штићеника;

5. када буде донета правноснажна судска одлука о враћању пословне способности пунолетном штићенику;
6. када штићеник умре.

Старатељство може да престане и када родитељ који се није старао о детету или се старао о детету на неодговарајући начин почне да се стара о детету на одговарајући начин.

Престанком старатељства престају права и дужности старатеља.

Лишење пословне способности

Пунолетно лице које због болести или сметњи у психо-физичком развоју није способно за нормално расуђивање те због тога није у стању да се само стара о себи и о заштити својих права и интереса може бити потпуно лишено пословне способности. Пословна способност овог лица једнака је пословној способности млађег малолетника.

Пунолетно лице које због болести или сметњи у психо-физичком развоју својим поступцима непосредно угрожава сопствена права и интересе или права и интересе других лица може бити делимично лишено пословне способности. Пословна способност овог лица једнака је пословној способности старијег малолетника.

Судском одлуком о делимичном лишењу пословне способности одредиће се правни послови које лице делимично лишено пословне способности може, односно не може самостално предузимати.

Пунолетном лицу лишеном пословне способности може се вратити пословна способност када престану разлози због којих је оно било потпуно или делимично лишено пословне способности.

Одлуку о лишењу пословне способности и одлуку о враћању пословне способности доноси суд у ванпарничном поступку.

Правноснажна судска одлука о лишењу и враћању пословне способности доставља се без одлагања органу старатељства.

Правноснажна судска одлука о лишењу и враћању пословне способности уписује се у матичну књигу рођених, а ако лице лишено пословне способности има непокретности, одлука се уписује и у јавни регистар права на непокретностима.

Право на издржавање

Право на издржавање подразумева спровођење одређених мера у интересу лица коме се пружа одређени вид заштите према одредбама закона.

Супружник који нема довољно средстава за издржавање, а неспособан је за рад или је незапослен, има право на издржавање од другог супружника сразмерно његовим могућностима.

Малолетно дете има право на издржавање од родитеља. Малолетно дете има право на издржавање од других крвних сродника у правој усходној линији ако родитељи нису живи или немају довољно средстава за издржавање.

Пунолетно дете које је неспособно за рад, а нема довољно средстава за издржавање, има право на издржавање од родитеља све док такво стање траје. Пунолетно дете које се редовно школује има право на издржавање од родитеља сразмерно њиховим могућностима, а најкасније до навршене 26. године живота.

Пунолетно дете има право на издржавање од крвних сродника у правој усходној линији сразмерно њиховим могућностима ако родитељи нису живи или ако немају довољно средстава за издржавање.

Родитељ који је неспособан за рад, а нема довољно средстава за издржавање, има право на издржавање од пунолетног детета или другог крвног сродника у правој нисходној линији, односно од малолетног детета које стиче зараду или има приходе од имовине, сразмерно његовим могућностима.

Заштита од насиља у породици

Насиље у смислу Породичног закона јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице.

Насиљем у породици сматра се нарочито:

1. наношење или покушај наношења телесне повреде;
2. изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу;
3. присиљавање на сексуални однос;
4. навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем;
5. ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима;
6. вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

Против члана породице који врши насиље суд може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице.

Мере заштите од насиља у породици јесу:

1. издавање налога за исељење из породичног стана или куће, без обзира на право својине, односно закупа непокретности;
2. издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине, односно закупа непокретности;
3. забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;
4. забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;
5. забрана даљег узнемиравања члана породице.

Мера заштите од насиља у породици може се продужавати све док не престану разлози због којих је мера била одређена.

Мера заштите од насиља у породици може престати пре истека времена трајања ако престану разлози због којих је мера била одређена.

Област финансијске подршке породици са децом регулисана је Законом о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, број 113/2017, 50/2018, 46/2021 – одлука УС, 51/2021 - одлука УС, 53/2021 - одлука УС, 66/2021, 130/2021, 43/2023- одлука УС, 62/2023 - одлука УС, 11/2024 - одлука УС и 79/2024).

Права по основу Закона о финансијској подршци породици са децом су:

- Накнада зараде, односно накнада плате за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета
- Остале накнаде по основу рођења и неге детета и посебне неге детета
- Родитељски додатак
- Право на новчана средства за изградњу, учешће у куповини, односно куповину породично-стамбене зграде или стана по основу рођења детета
- Дечији додатак
- Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу без родитељског старања
- Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом
- Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу корисника новчане социјалне помоћи
- Регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица.

Накнада зараде, односно накнада плате за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета

Накнаду зараде за време породилског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета, остварују запослени код правних и физичких лица, лица која самостално обављају делатност, као и један од усвојилаца, хранитељ, односно старатељ детета, када у складу са прописима о раду користе наведено одсуство.

Утврђивање месечне основице накнаде зараде односно накнаде плате, врши надлежни орган јединице локалне самоуправе на основу података о висини основице на коју су плаћени доприноси на примања која имају карактер зараде, односно плате а који су евидентирани у Централном регистру обавезног социјалног осигурања.

Министарство надлежно за финансијску подршку породици са децом, из средстава обезбеђених у буџету Републике Србије, врши исплату месечних износа накнаде зараде односно накнаде плате без пореза и доприноса на текући рачун корисника, а износ припадајућих пореза и доприноса на законом прописан начин.

Пун месечни износ накнаде зараде, односно накнаде плате за време породилског одсуства, не може бити мањи од минималне зараде утврђене на дан почетка остваривања права.

Остале накнаде по основу рођења и неге детета и посебне неге детета

Остале накнаде по основу рођења и неге детета и посебне неге детета може остварити мајка која је у периоду од 18 месеци пре рођења детета остваривала приходе: 1) по основу самосталног обављања делатности; 2) као носилац пољопривредног газдинства које има статус лица које самостално обавља делатност према закону којим се уређује порез на доходак грађана. Такође, мајка накнаде остварује и ако је остваривала приходе: 1) а у моменту рођења детета је незапослена и не остварује право на новчану накнаду по основу незапослености; 2) по основу уговора о обављању привремених и повремених послова; 3) по основу уговора о делу; 4) по основу ауторског уговора; 5) по основу уговора о правима и обавезама директора ван радног односа.

Изузетно, мајка и отац детета могу се договорити да после навршена три месеца живота детета, право на остале накнаде по основу неге детета за преостали период до године дана живота детета за прво и друго дете, односно две године за треће и свако наредно дете, остварује отац детета.

Право на родитељски додатак

Родитељски додатак остварује мајка за своје прво, друго, треће и четврто дете под условом да је држављанин Републике Србије и да има пребивалиште у Републици Србији.

Право може остварити и мајка која је страни држављанин и има статус стално настањеног странца под условом да је дете рођено на територији Републике Србије.

Изузетно, ако мајка која има троје деце у следећем порођају роди двоје или више деце, оствариће право на родитељски додатак и за свако рођено дете у том порођају, а на основу посебног решења министарства надлежног за финансијску подршку породици са децом.

Право на родитељски додатак остварује мајка која непосредно брине о детету за које је поднела захтев, чија деца претходног реда рођења нису смештена у установу социјалне заштите, хранитељску, старатељску породицу или дата на усвојење, и која није лишена родитељског права у односу на децу претходног реда рођења.

Уз захтев за остваривање права на родитељски додатак за мајку која је страни држављанин подноси се и уверење надлежне службе из земље чији је мајка држављанин, о испуњености законом прописаних услова.

Право на родитељски додатак, ако испуњава законом прописане услове, може остварити и отац детета, уколико је мајка детета страни држављанин, није жива, напустила је дете, лишена је родитељског права, или је из објективних разлога спречена да непосредно брине о детету.

Право на дечији додатак

Дечији додатак остварује један од родитеља који непосредно брине о детету, који је држављанин Републике Србије и има пребивалиште у Републици Србији или страни држављанин који има статус стално настањеног странца у Републици Србији за прво, друго, треће и четврто дете по реду рођења у породици, од дана поднетог захтева, под условима предвиђеним законом.

Дечији додатак припада детету ако има својство ученика основне школе, односно својство редовног ученика средње школе, односно верске школе цркава и верских заједница уписаних у Регистар цркава и верских заједница у складу са законом којим се уређују цркве и верске заједнице до завршетка средњошколског образовања, а најдуже до навршених 20 година живота.

Дечији додатак припада и детету које из оправданих разлога не започне школовање у основној или средњој школи, односно верској школи цркава и верских заједница уписаних у Регистар цркава и верских заједница у складу са законом којим се уређују цркве и верске заједнице, односно које започне школовање касније или прекине школовање у својству редовног ученика у средњој школи, односно верској школи цркава и верских заједница уписаних у Регистар цркава и верских заједница у складу са законом којим се уређују цркве и верске заједнице и то за све време трајања спречености, до завршетка средњошколског образовања а најдуже до 21 године живота.

Дечији додатак припада за дете са сметњама у развоју и дете са инвалидитетом за које је донето мишљење интерресорне комисије, која је образована у складу са прописима из области просвете све док је обухваћено васпитно-образовним програмом и програмом оспособљавања за рад, а за дете над којим је продужено родитељско право најдуже до 26 година.

Накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу без родитељског старања, децу са сметњама у развоју и инвалидитетом, и децу корисника новчане социјалне помоћи је мера заштите ове категорије деце као посебно осетљиве популације. Њом се подстиче укључивање ове деце у редовне предшколске активности.

Право на накнаду трошкова боравка у предшколској установи остварује се на основу решења министарства надлежног за послове просвете о верификацији, у висини учешћа корисника у цени услуге која се прописује одлуком јединице локалне самоуправе.

Право на новчана средства за изградњу, учешће у куповини, односно куповину породично-стамбене зграде или стана по основу рођења детета

Право на новчана средства за изградњу, учешће у куповини, односно куповину породично-стамбене зграде или стана по основу рођења детета може остварити мајка за дете рођено 1. јануара 2022. године и касније под условом да је држављанин Републике Србије и да има пребивалиште у Републици Србији, као и под условима утврђеним законом којим се уређују основе својинско-правних односа и мајка која је страни

држављанин и има статус стално настањеног странца, ако је дете рођено на територији Републике Србије и/или је држављанин Републике Србије.

Наведено право остварује мајка која непосредно брине о детету за које је поднела захтев, чија деца претходног реда рођења нису смештена у установу социјалне заштите, хранитељску, старатељску породицу или дата на усвојење, и која није потпуно лишена родитељског права у односу на децу претходног реда рођења.

Право може остварити мајка новорођеног детета под условом да први пут стиче у својину породично-стамбену зграду или стан на територији Републике Србије.

Област породично - правне заштите и финансијске подршке породици са децом уређује:

- Породични закон („Службени гласник РС“, број 18/2005, 72/2011 – др закон 6/2015
- Закон о финансијској подршци породици са децом („Службени гласник РС“, број 113/2017, 50/2018, 46/2021 – одлука УС, 51/2021 - одлука УС, 53/2021 - одлука УС, 66/2021, 130/2021, 43/2023- одлука УС, 62/2023 - одлука УС, 11/2024 - одлука УС и 79/2024
- Правилник о ближим условима и начину остваривања права на финансијску подршку породици са децом („Службени гласник РС“, број 58/2018)

У области здравствене заштите, поред Закона о здравственој заштити („Службени гласник РС“, број 25/2019, 92/2023-аутентично тумачење и 29/2025-одлука УС), постоји низ закона и подзаконских аката који регулишу здравствену заштиту особа са инвалидитетом.

Здравствена заштита у складу са Законом о здравственој заштити подразумева организовану и свеобухватну делатност друштва, са циљем остваривања највишег могућег нивоа очувања и унапређења здравља грађана и обухвата:

- 1) очување и унапређење здравља, спречавање, откривање, сузбијање и контролу фактора ризика за настанак обољења, стицање знања и навика о здравом начину живота;
- 2) спречавање, сузбијање и рано откривање болести;
- 3) правовремену дијагностику, благовремено, делотворно и ефикасно лечење, здравствену негу и рехабилитацију оболелих и повређених;
- 4) информације које су становништву или појединцу потребне за одговорно поступање и за остваривање права на здравствену заштиту.

Друштвена брига за здравље остварује се обезбеђивањем здравствене заштите групацијама становништва које су изложене повећаном ризику оболевања, здравствене заштите лица у вези са спречавањем, сузбијањем, раним откривањем и лечењем болести и стања од већег јавноздравственог значаја, као и здравствене заштите социјално угроженог становништва, под једнаким условима на територији Републике Србије.

Друштвеном бригом за здравље, обухваћене су између осталог следеће категорије:

- 1) деца до навршених 18 година живота, ученици и студенти до краја прописаног школовања, а најкасније до навршених 26 година живота, у складу са законом;
- 2) млада незапослена лица која се не налазе на школовању, а највише до навршених 26 година живота;
- 3) лица у вези са планирањем породице, као и у току трудноће, порођаја и материнства до 12 месеци након порођаја;
- 4) лица старија од 65 година живота;
- 5) ратни војни инвалиди, цивилни инвалиди рата и друге особе са инвалидитетом, чији је инвалидитет утврђен у складу са законом;
- 6) лица у вези са лечењем од заразних болести које су утврђене законом којим се уређује заштита становништва од заразних болести, лица оболела од малигних болести, шећерне болести, психоза, епилепсије, мултипле склерозе, системске аутоимуне болести, реуматске грознице, ретких болести, болести зависности, оболела, односно повређена лица у вези са пружањем хитне медицинске помоћи, лица у терминалној фази хроничне бубрежне инсуфицијенције, као и лица обухваћена здравственом заштитом у вези са давањем и примањем ћелија, ткива и органа;
- 7) корисници породичне инвалидине, односно месечног новчаног примања по прописима о заштити бораца, војних инвалида и цивилних инвалида рата;
- 8) корисници новчане социјалне помоћи, односно корисници смештаја у установе социјалне заштите или у друге породице, односно корисници посебне новчане накнаде за родитеља, по прописима о социјалној заштити;

9) незапослена лица чији су месечни приходи испод прихода утврђених у складу са законом којим се уређује здравствено осигурање;

10) корисници помоћи – чланови породице чији је хранилац на одслужењу војног рока;

11) лица ромске националности која због традиционалног начина живота немају пребивалиште, односно боравиште у Републици Србији;

12) жртве насиља у породици;

13) жртве трговине људима;

14) жртве тероризма.

Законом о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, број 25/2019 и 92/2023) уређују се права из обавезног здравственог осигурања и услови за њихово остваривање, финансирање обавезног здравственог осигурања, уговарање здравствене заштите, организација обавезног здравственог осигурања и друга питања од значаја за систем обавезног здравственог осигурања.

Овим законом уређују се и врсте добровољног здравственог осигурања, услови за организовање и спровођење добровољног здравственог осигурања, финансирање добровољног здравственог осигурања и друга питања од значаја за добровољно здравствено осигурање.

Обавезно здравствено осигурање обухвата:

1) осигурање за случај болести и повреде ван рада;

2) осигурање за случај повреде на раду и професионалне болести.

Изузетно, осигураник остварује права из обавезног здравственог осигурања у случају:

1) повреде на раду или професионалне болести осигураника;

2) хитне медицинске помоћи;

3) остваривања права на накнаду зараде за време привремене спречености за рад и то у висини минималне зараде утврђене у складу са прописима о раду за месец за који се накнада зараде исплаћује.

Повредом на раду, у смислу закона, сматра се повреда осигураника која се догоди у просторној, временској и узрочној повезаности са обављањем посла по основу кога је осигуран, проузрокована непосредним и краткотрајним механичким, физичким или хемијским дејством, наглим променама положаја тела, изненадним оптерећењем тела или другим променама физиолошког стања организма.

Повредом на раду сматра се и повреда коју осигураник претрпи при обављању посла на који није распоређен али који обавља у интересу послодавца, као и повреда коју осигураник претрпи при доласку односно повратку са посла.

Повредом на раду сматра се и обољење осигураника које је настало непосредно или као искључива последица несрећног случаја или више силе за време обављања посла по основу кога је осигуран или у вези са њим.

Под професионалним обољењем у смислу овог закона подразумева се обољење настало услед дуже изложености штетностима насталим на радном месту.

Повреда на раду утврђује се на основу извештаја о повреди на раду који се доставља Републичком фонду, односно филијали ради утврђивања постојања повреде на раду и остваривања права из обавезног здравственог осигурања у складу са законом.

Осигураник је физичко лице које је обавезно осигурано у складу са законом.

Добровољно здравствено осигурање је:

1) осигурање којим се покривају трошкови здравствене заштите који настају када осигурано лице допуњује права из обавезног здравственог осигурања у погледу садржаја, обима и стандарда;

2) осигурање којим се покривају трошкови здравствене заштите, односно здравствених услуга, лекова, медицинских средстава, рехабилитације и новчаних накнада, које није обухваћено обавезним здравственим осигурањем;

3) осигурање грађана који нису обавезно осигурани по овом закону, односно који се нису укључили у обавезно здравствено осигурање.

Осигураник добровољног здравственог осигурања је физичко лице које је закључило уговор о добровољном здравственом осигурању или за кога је закључен уговор о добровољном здравственом осигурању са осигуравачем добровољног здравственог осигурања и које користи права утврђена уговором о добровољном здравственом осигурању, као и члан породице тог осигураника који је обухваћен уговором о добровољном здравственом осигурању

Права из обавезног здравственог осигурања

- Право на здравствену заштиту
- Право на новчане накнаде

Право на новчане накнаде обухвата:

1) право на накнаду зараде, односно накнаду плате за време привремене спречености за рад осигураника (у даљем тексту: право на накнаду зараде);

2) право на накнаду трошкова превоза у вези са коришћењем здравствене заштите (у даљем тексту: право на накнаду трошкова превоза).

За остваривање наведених права, осигураници морају да имају стаж осигурања у обавезном здравственом осигурању, у својству осигураника у складу са законом, у трајању од најмање три месеца непрекидно или шест месеци са прекидима у последњих 18 месеци, пре почетка коришћења права из обавезног здравственог осигурања (претходно осигурање).

У претходно осигурање рачуна се време од дана када је стечено својство осигураника у складу са законом, за које је уплаћен допринос.

Право на здравствену заштиту

Основно и најзначајније право из здравственог осигурања, право на здравствену заштиту обухвата:

1. мере превенције и раног откривања болести;
2. прегледе и лечење жена у вези са планирањем породице као и у току трудноће, порођаја и материнства до 12 месеци након порођаја;
3. прегледе и лечење у случају болести и повреде;
4. прегледе и лечење болести уста и зуба;
5. медицинску рехабилитацију у случају болести и повреде;
6. лекове и медицинска средства и
7. протезе, ортозе и друга помагала за кретање, стајање и седење, помагала за вид, слух, говор, стоматолошке надокнаде, као и друга помагала (медицинско-техничка помагала).

Здравствена заштита се спроводи у здравственим установама са којима је Републички фонд за здравствено осигурање закључио уговор о пружању здравствене заштите осигураним лицима.

Права из здравственог осигурања остварују се на основу оверене исправе о осигурању (здравствена књижица, потврда за коришћење здравствене заштите и картица здравственог осигурања).

Специјалистичко-консултативна делатност може се обављати у дому здравља и другој здравственој установи на примарном нивоу здравствене заштите, у складу са законом.

Здравствена делатност на секундарном нивоу здравствене заштите обухвата специјалистичко-консултативну и болничку здравствену делатност.

Специјалистичко-консултативна делатност на секундарном нивоу здравствене заштите, у односу на здравствену делатност на примарном нивоу здравствене заштите, обухвата сложеније мере и поступке откривања болести и повреда, као и здравствене неге, лечења и рехабилитације оболелих и повређених.

Болничка здравствена делатност обухвата смештај пацијента, дијагностику, лечење, здравствену негу и рехабилитацију, као и апотекарску делатност у болничкој апотеци, у складу са законом.

Здравствена делатност на терцијарном нивоу здравствене заштите обухвата пружање најсложенијих мера и поступака здравствене заштите и специјалистичко-консултативне и болничке здравствене делатности, као и научноистраживачку и образовну делатност, у складу са законом којим се уређује научноистраживачка делатност, односно делатност образовања.

Здравствена делатност на терцијарном нивоу здравствене заштите обухвата обављање и апотекарске делатности у болничкој апотеци, у складу са законом.

Право на накнаду зараде за време привремене спречености за рад

Накнада зараде за време привремене спречености за рад припада осигураницима, ако је здравствено стање осигураника, односно члана његове уже породице такво да је осигураник спречен за рад из разлога прописаних законом, без обзира на исплатиоца накнаде зараде, и то ако је привремено спречен за рад:

- 1) услед болести или повреде ван рада;
- 2) услед професионалне болести или повреде на раду;
- 3) због болести или компликација у вези са одржавањем трудноће;
- 4) због прописане мере обавезне изолације као клицоноше или због појаве заразних болести у његовој околини;
- 5) због неге болесног, односно повређеног члана уже породице, под условима утврђеним овим законом;
- 6) због добровољног давања органа, ћелија и ткива, изузев добровољног давања крви;
- 7) у случају када је одређен за пратиоца болесног осигураног лица упућеног на лечење или лекарски преглед у друго место, односно док борави као пратилац у стационарној здравственој установи, у складу са прописом којим се уређује начин и услови за остваривање права из обавезног здравственог осигурања.

Дужину привремене спречености за рад утврђује стручно-медицински орган Републичког фонда на основу медицинско-доктринарних стандарда за утврђивање привремене спречености за рад.

Спреченост за рад осигураника наступа даном када изабрани лекар утврди да осигураник није способан за обављање свог рада због болести или повреде, односно даном када изабрани лекар утврди потребу за негу члана уже породице осигураника или када установи други прописани разлог за привремену спреченост за рад осигураника.

Изузетно, изабрани лекар може да утврди привремену спреченост за рад осигураника и за период пре првог јављања осигураника на преглед, односно јављања осигураника изабраном лекару, али највише за три дана уназад од дана када се осигураник јавио изабраном лекару.

Ако је осигураник био на стационарном лечењу или ако је привремена спреченост за рад настала за време његовог боравка у иностранству, као и у другим оправданим случајевима у којима осигураник није могао да се јави изабраном лекару, односно није могао да га обавести о разлозима за спреченост за рад, по предлогу изабраног лекара, првостепена лекарска комисија може дати оцену о спречености за рад осигураника за период дужи од три дана пре јављања изабраном лекару.

Висина накнаде зараде за време привремене спречености за рад износи 65% од основа за накнаду зараде, а основ представља просечна зарада коју је осигураник остварио у претходна три месеца пре месеца у којем је наступила привремена спреченост за рад.

Осигураном лицу припада накнада зараде у висини од 100% од основа за накнаду у случају доброволног давања ткива и органа, као и у случају када је привремена спреченост настала услед повреде на раду и професионалне болести.

Право на накнаду трошкова превоза

Накнада трошкова превоза обезбеђује се осигураном лицу, као и пратиоцу осигураног лица, у случају упућивања код даваоца здравствене услуге који је удаљен најмање 50 километара од места његовог становања, у складу са одредбама закона.

Накнада трошкова превоза припада осигураном лицу када је од изабраног лекара, здравствене установе или надлежног стручно-медицинског органа Републичког фонда упућен или позван у друго место у вези са остваривањем здравствене заштите или ради оцене привремене спречености за рад.

Изузетно, детету до навршених 18 година живота и лицу старијем од 18 година живота које је тешко душевно или телесно ометено у развоју упућеним на лечење и рехабилитацију код даваоца здравствене услуге, ван места становања и то најмање два пута недељно, као и осигураном лицу упућеном на хемодијализу и хемио и радио терапију, припада накнада трошкова превоза на основу мишљења стручно-медицинског органа.

Осигурано лице има право на накнаду трошкова превоза према најкраћој релацији у висини цене карте аутобуса или другог разреда воза.

Изузетно, узимајући у обзир природу обољења или повреде, накнада трошкова превоза припада и за друга превозна средства ако је такав превоз неопходан.

Осигурано лице може у случају неопходне здравствене заштите да користи санитет, као превозно средство, по налогу стручно-медицинског органа Републичког фонда, а ако му се и поред утврђене неопходности не може обезбедити санитет, осигурано лице има право на накнаду стварних трошкова превоза, највише 10% од цене једног литра бензина по километру.

Осигураном лицу може бити одређен пратилац за време путовања или за време путовања и боравка у другом месту, ако је то неопходно.

Пратиоцу припада накнада трошкова превоза под истим условима који су прописани и за осигурано лице.

Пратиоцу припада накнада трошкова превоза и када се сам враћа у своје место становања или када сам одлази у друго место у својству пратиоца осигураног лица.

Сматра се да је пратилац за време путовања неопходан ако се на лечење или лекарски преглед у друго место упућује дете млађе од 18 година живота, односно лице старије од 18 година живота које је теже телесно или душевно ометено у развоју, као и лице код којег је у току живота због болести или повреде дошло до губитка појединих телесних или психичких функција, због чега то лице није у могућности да самостално

обавља активности свакодневног живота, укључујући лица са оштећењем слуха, вида и говора.

Права из осигурања за случај незапослености

Незапослена лица, остварују одређена права у вези са запошљавањем која су усмерена и која имају за крајњи циљ запошљавање таквог лица, у складу са Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености („Службени гласник РС“, број 36/2009, 88/2010, 38/2015, 113/2017, 113/2017-др.закон и 49/2021). Поред осталих, остварују и право на слободан избор занимања и запослења, да се обавештавају код Националне службе и агенције о могућностима и условима за запошљавање и да бесплатно користе услуге Националне службе и агенције. Ова права се остварују код Националне службе за запошљавање (НСЗ) која је носилац осигурања по том основу у Републици Србији, и у агенцијама за запошљавање.

Поред напред наведених права, лице може обавезним осигурањем за случај незапослености, обезбедити следећа права:

1. новчана накнада;
2. здравствено осигурање и пензијско и инвалидско осигурање и
3. друга права у складу са законом.

Право на лекове обухвата право на лекове са Листе лекова који се прописују на рецепт или издају на налог на терет средстава обавезног здравственог осигурања.

Изузетно, осигураном лицу обезбеђује се и лек који није на Листи лекова, а медицински је неопходан за лечење, под условима утврђеним општим актом.

Републички фонд доноси општи акт којим утврђује Листу лекова, која садржи и неопходне – есенцијалне лекове за лечење болести и повреда, без обзира на узрок, у складу са листом есенцијалних лекова Светске здравствене организације и општим актом.

Коришћење осталих видова здравствене заштите

- Хитна медицинска помоћ – пружа се у свакој здравственој установи као и ван здравствене установе са или без упута изабраног лекара и у случају кад осигураник није у могућности да поднесе доказ о својству осигураника.
- Кућно лечење – остварује се у случајевима када оболели или повређени због стања у коме се налази не може да користи амбулантне услуге (непокретан, ограничено покретан, фебрилан и др.), а смештај у болницу није неопходан.

Остваривање права на ортотичка и протетичка средства

Правилником о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања („Службени гласник РС“, број 5/2020, 45/2020, 133/2020, 18/2022, 36/2022, 127/2022, 3/2023, 63/2023, 112/2023 и 18/2024) утврђује се врста, односно класа и категорија медицинско-техничког помагала, индикације, трајање и обнављање, као и услови и начин остваривања права на помагала

која осигураним лицима обезбеђује Републички фонд за здравствено осигурање из средстава обавезног здравственог осигурања.

Врсте помагала која осигураним лицима обезбеђује Републички фонд за здравствено осигурање садржане су у Листи помагала која је саставни део наведеног правилника.

Листа помагала садржи шифру помагала, врсте и назив помагала, индикације за прописивање, учеснике у поступку прописивања, обрасце за прописивање помагала, рокове трајања помагала, делове помагала са краћим роковима трајања, обавезу враћања помагала, могућност доплате за помагало већег стандарда од прописаног као и напомену за поједина помагала.

Помагала утврђена овим правилником која осигураним лицима обезбеђује Републички фонд (са или без партиципације) јесу:

1. протетичка средства (протезе);
2. ортотичка средства (ортозе);
3. посебне врсте помагала и санитарне справе;
4. очна помагала;
5. слушна помагала;
6. помагала за омогућавање гласа и говора;
7. стоматолошке надокнаде.

Правилником о садржају и обиму права на социјалну заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2025. годину („Службени гласник. РС“, број 16/2025) уређује се садржај и обим права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања за поједине врсте здравствених услуга и поједине врсте болести и повреда, проценат плаћања цене здравствене услуге, односно цене дијагностички сродне групе из средстава обавезног здравственог осигурања, као и проценат плаћања осигураног лица до пуног износа цене здравствене услуге, односно цене дијагностички сродне групе у 2025. години.

Ови правилником уређује се начин и услови за наплаћивање партиципације, као и повраћај средстава уплаћених изнад највишег годишњег износа, односно највишег износа партиципације по одређеној врсти здравствене услуге у 2025. години.

Осигурана лица којима се обезбеђује здравствена заштита из средстава обавезног здравственог осигурања у пуном износу без плаћања партиципације јесу:

- 1) ратни војни инвалиди, мирнодопски војни инвалиди и цивилни инвалиди рата;
- 2) слепа лица и трајно непокретна лица, као и лица која остварују новчану накнаду за помоћ и негу другог лица у складу са законом;
- 3) добровољни даваоци крви који су крв дали десет и више пута, осим за лекове са Листе лекова као и за медицинска средства;
- 4) добровољни даваоци крви који су крв дали мање од десет пута, осим за лекове са Листе лекова, као и за медицинска средства, у року од 12 месеци после сваког давања крви;

5) живи даваоци органа, осим за лекове са Листе лекова, као и за медицинска средства;

6) даваоци ћелија и ткива осим за лекове са Листе лекова, као и за медицинска средства.

Закон о правима пацијената („Службени гласник РС“, број 45/2013 и 25/2019-др. закон) уређује права пацијената приликом коришћења здравствене заштите, начин остваривања и начин заштите тих права, као и друга питања у вези са правима и дужностима пацијената. Пацијенту се гарантује једнако право на квалитетну и континуирану здравствену заштиту у складу са његовим здравственим стањем, општеприхваћеним стручним стандардима и етичким начелима, у најбољем интересу пацијента и уз поштовање његових личних ставова.

Пацијент има право на доступну и квалитетну здравствену заштиту, у складу са својим здравственим стањем, а у границама материјалних могућности система здравствене заштите.

У поступку остваривања здравствене заштите, пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења, време приступа здравственој служби или у односу на неку другу различитост која може да буде узрок дискриминације.

Пацијент има право на све врсте информација о стању свога здравља, здравственој служби и начину како је користи, као и на све информације које су на основу научних истраживања и технолошких иновација доступне, на информације о правима из здравственог осигурања и поступцима за остваривање тих права, превентивне мере, право на благовремену и квалитетну здравствену услугу у складу са здравственим стањем и утврђеним стручним стандардима, право на безбедност у остваривању здравствене заштите, у складу са савременим достигнућима здравствене струке и науке, с циљем постизања најповољнијег исхода лечења и смањења ризика за настанак нежељених последица по здравље пацијента, право да од надлежног здравственог радника благовремено добије обавештење, које му је потребно како би донео одлуку да пристане или не пристане на предложену медицинску меру, право на слободан избор доктора медицине, односно доктора стоматологије, здравствене установе, као и слободан избор предложених медицинских мера, право да од доктора медицине, односно доктора стоматологије, који није директно учествовао у пружању здравствене услуге, затражи друго стручно мишљење о стању свога здравља. Пацијент има право на поверљивост свих личних информација, које је саопштио надлежном здравственом раднику, односно здравственом сараднику, укључујући и оне које се односе на стање његовог здравља и потенцијалне дијагностичке и терапијске процедуре, као и право на заштиту своје приватности током спровођења дијагностичких испитивања и лечења у целини и да слободно одлучује о свему што се тиче његовог живота и здравља, осим у случајевима када то директно угрожава живот и здравље других лица.

Пацијент који сматра да му је ускраћено право на здравствену заштиту, или да му је поступком здравственог радника, односно здравственог сарадника, ускраћено неко од права из области здравствене заштите, има право да поднесе приговор здравственом раднику који руководи процесом рада или директору здравствене установе, односно оснивачу приватне праксе или саветнику за заштиту права пацијената.

Пацијент који због стручне грешке здравственог радника, односно здравственог сарадника, у остваривању здравствене заштите претрпи штету на свом телу, или се стручном грешком проузрокује погоршање његовог здравственог стања, има право на накнаду штете према општим правилима о одговорности за штету. Ако је пацијент глувонем, мора му се обезбедити тумач, у складу са законом.

Медицинско истраживање које укључује пунолетног пословно способног пацијента може се предузимати само уз његов пристанак. Изузетно, медицинско истраживање које укључује дете, односно пацијента лишеног пословне способности, може се предузети ради непосредне користи самог пацијента и уз писмени пристанак његовог законског заступника, који је претходно обавештен, осим уколико се сам пацијент томе не противи.

Саветник пацијената обавља послове заштите права пацијената по поднетим приговорима и пружа потребне информације и савете у вези са правима пацијената.

Закон о заштити лица са менталним сметњама („Службени гласник РС“, број 45/2013 и 25/2019) ближе уређује основна начела, организовање и спровођење заштите менталног здравља, начин и поступак, организацију и услове лечења и смештаја без пристанка лица са менталним сметњама у стационарне и друге здравствене установе. Закон предвиђа да је лице са менталним сметњама недовољно ментално развијено лице, лице са поремећајима менталног здравља, односно лице оболело од болести зависности.

Заштита менталног здравља подразумева превенцију настанка менталних сметњи, унапређење менталног здравља, анализу и дијагнозу менталног стања лица, лечење и рехабилитацију због менталних сметњи, као и сумње на постојање менталних сметњи. Заштита лица са менталним сметњама врши се без дискриминације по основу расе, пола, рођења, језика, држављанства, националне припадности, вероисповести, политичког или другог уверења, образовања, правног или социјалног статуса, имовног стања, узраста, инвалидитета или било којег другог личног својства.

Забрањена је дискриминација на основу менталних сметњи. Свако лице са менталним сметњама има право на хумани третман, уз пуно поштовање његовог достојанства. Забрањено је свако злостављање, занемаривање, експлоатација, злоупотреба или понижавајуће поступање према лицу са менталним сметњама.

Лице са менталним сметњама има право на заштиту и унапређење менталног здравља кроз превенцију, негу, лечење и психосоцијалну рехабилитацију у одговарајућим здравственим и другим установама, опоравак и укључење у породичну, радну и друштвену средину, уз уважавање његовог избора.

Лице са менталним сметњама има право на једнаке услове лечења који су примерени његовим здравственим потребама, под истим условима као и други корисници здравствених услуга.

Лице са менталним сметњама које може да разуме сврху и последице смештаја у психијатријску установу и које је на основу тога способно да донесе одлуку о пристанку на смештај може се, уз писмени пристанак, сместити у психијатријску установу.

Лице са менталним сметњама које није способно да да пристанак, може се сместити у психијатријску установу на захтев и уз писмени пристанак његовог члана уже породице или његовог законског заступника. У случају да психијатар сматра да законски заступник не поступа у најбољем интересу детета, лица са менталним сметњама или лица лишеног пословне способности, психијатријска установа је дужна да о томе без одлагања обавести надлежни орган старатељства.

Закон такође детаљно уређује добровољан смештај лица са менталним сметњама у психијатријску установу, као и задржавање и смештај таквог лица у психијатријску установу без пристанка тог лица.

Лице са менталним сметњама за које доктор медицине или психијатар процени да, услед менталних сметњи, озбиљно и директно угрожава сопствени живот или здравље или безбедност, односно живот или здравље или безбедност другог лица, може се сместити у психијатријску установу без свог пристанка, само уколико нису на располагању мање рестриктивни начини за пружање здравствене заштите, по поступку за задржавање без пристанка и смештај без пристанка лица са менталним сметњама.

О задржавању лица са менталним сметњама у психијатријској установи без његовог пристанка одлучује суд на чијем се подручју налази седиште психијатријске установе у којој је лице са менталним сметњама задржано без свог пристанка.

Поступак за задржавање у психијатријској установи без пристанка лица са менталним сметњама уређује се овим законом, а на питања поступка која нису посебно уређена овим законом примењују се одредбе закона којима се уређује ванпарнични поступак.

Област здравствене заштите регулисана је следећим законским и подзаконским актима:

- Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС“, број 25/2019, 92/2023-аутентично тумачење и 29/2025-одлука УС)
- Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, број 25/2019 и 92/2023)
- Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање („Службени гласник РС“, број 84/2004.....6/2024-усклађени дин.изн, 92/2024 и 8/2025-усклађени дин.изн)
- Закон о правима пацијената („Службени гласник РС“, број 45/2013 и 25/2019-др. закон)
- Закон о заштити лица са менталним сметњама („Службени гласник РС“, број 45/2013)
- Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености („Службени гласник РС“, број 36/2009, 88/2010,38/2015, 113/2017, 113/2017-др.закон и 49/2021)
- Уредба о обиму и садржају здравствене заштите становништва („Службени гласник РС“, број 43/1993)
- Правилник о начину и поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања („Службени гласник РС“, број 10/2010, 18/2010-испр, 46/2010, 52/2010-испр, 80/2010, 60/2011-одлука УС, 1/2013, 108/2017, 82/2019-др правилник, 31/2021-др правилник и 4/2024-др правилник)
- Правилник о садржају и обиму права на социјалну заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2025. годину („Службени гласник РС“, број 16/2025)
- Правилник о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања („Службени гласник РС“, број 5/2020, 45/2020,133/2020,18/2022, 36/2022, 127/2022, 3/2023, 63/2023, 112/2023 и 18/2024)
- Правилник о медицинској рехабилитацији у стационарним здравственим установама специјализованим за рехабилитацију („Службени гласник РС“, број 56/2019)

Закон о основама система васпитања и образовања („Службени гласник РС“, број 88/2017, 27/2018 – др.закон, 10/2019, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025) представља кровни закон којим се уређује материја предшколског, основног и средњег образовања и васпитања. Систем образовања и васпитања обухвата предшколско васпитање и образовање, основно и средње образовање и васпитање и образовање одраслих. Систем образовања и васпитања мора да обезбеди за сву децу, ученике једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета.

Посебна пажња посвећује се могућности да деца, ученици и одрасли са сметњама у развоју и са инвалидитетом, без обзира на сопствене материјалне услове имају приступ свим нивоима образовања у установама, а лица смештена у установе социјалне заштите, болесна деца, ученици и одрасли остварују право на образовање за време смештаја у установи и током болничког и кућног лечења. Посебна пажња посвећује се и смањењу стопе осипања из система образовања и васпитања, посебно особа из социјално угрожених категорија становништва и неразвијених подручја, особа са сметњама у развоју и инвалидитетом и других особа са специфичним тешкоћама у учењу и подршци њиховом поновном укључењу у систем, у складу са принципима инклузивног образовања.

Лица са сметњама у развоју/инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, у редовном систему уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној предшколској групи или школи, у складу са овим и посебним законом.

Образовно-васпитни рад за лица која користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења, може да се изводи на знаковном језику и помоћу средстава тог језика.

У образовно-васпитним установама забрањена је дискриминација на основу инвалидности и сметњи у развоју.

Основна школа остварује школски програм, а може да остварује и индивидуални образовни план за ученике и одрасле са сметњама у развоју.

Средња школа остварује школски програм општег, стручног и уметничког образовања, а може да остварује и индивидуални образовни план за ученике и одрасле са сметњама у развоју.

За дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план.

Индивидуални образовни план (у даљем тексту: ИОП) је посебан документ којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању за одређено дете и ученика, у складу са његовим способностима и могућностима.

Циљ ИОП-а је оптимални развој детета и ученика, укључивање у вршњачки колектив и остваривање општих и посебних исхода образовања и васпитања, односно задовољавања образовно-васпитних потреба детета и ученика.

ИОП се израђује на основу претходно реализованих и евидентираних мера индивидуализације и израђеног педагошког профила детета и ученика.

ИОП се израђује према образовно-васпитним потребама детета и ученика и може да буде заснован на:

- 1 прилагођавању начина рада, као и услова у којима се изводи образовно-васпитни рад (ИОП1);
- 2 прилагођавању и измени садржаја образовно-васпитног рада, исхода и стандарда постигнућа (ИОП2);
- 3 обogaћивању и проширивању садржаја образовно-васпитног рада за дете и ученика са изузетним способностима (ИОП3).

Предшколско васпитање и образовање

Систем предшколског васпитања и образовања је уређен Законом о предшколском образовању и васпитању („Службени гласник РС“, број 18/2010, 101/2017, 113/2017 – др закон, 95/2018-др закон, 10/2019, 86/2019 – др закон,, 157/2020-др закон, 123/2021 – др закон и 129/2021).

Делатност предшколског васпитања и образовања, у смислу овог закона, јесте васпитање и образовање деце предшколског узраста.

Под предшколским узрастом, у смислу овог закона, подразумева се узраст деце од шест месеци до поласка у основну школу.

Делатност предшколског васпитања и образовања обавља се у предшколској установи, а изузетно може да се обавља и у школи, у складу са Законом.

Предшколска установа обавља и делатност којом се обезбеђују исхрана, нега, превентивно-здравствена и социјална заштита деце предшколског узраста, у складу са законом.

Ближе услове и начин остваривања исхране, неге и превентивно-здравствене заштите, споразумно прописују министар надлежан за послове здравља и министар надлежан за послове образовања.

Ближе услове и начин остваривања социјалне заштите споразумно прописују министар надлежан за послове социјалне политике и министар надлежан за послове образовања.

У остваривању делатности предшколског васпитања и образовања и осталих

делатности предшколске установе забрањене су све врсте насиља, злостављања и занемаривања и све активности којима се угрожавају, дискриминишу или издвајају деца, односно група деце, по било ком основу, у складу са Законом.

Циљеви предшколског васпитања и образовања су подршка:

- 1) целовитом развоју и добробити детета предшколског узраста, пружањем услова и подстицаја да развија своје капацитете, проширује искуства и изграђује сазнања о себи, другим људима и свету;
- 2) васпитној функцији породице;
- 3) даљем васпитању и образовању и укључивању у друштвену заједницу;
- 4) развијању потенцијала детета као претпоставке за даљи развој друштва и његов напредак.

Детету коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у васпитању и образовању, предшколска установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека, односно врши прилагођавање и, уколико је потребно, обезбеђује изравну, доношење и реализацију индивидуалног образовног плана (ИОП), у складу са законом.

Предшколска установа у коју је уписано дете из осетљиве друштвене групе може да утврди потребу за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету. Иницијативу за покретање поступка процене потреба детета за додатном подршком коју врши интересорна комисија може да покрене родитељ, односно други законски заступник детета и/или предшколска установа уз сагласност родитеља, односно другог законског заступника.

Деца са сметњама у развоју и инвалидитетом остварују право на додатну подршку у предшколском васпитању и образовању у васпитној групи, уз план индивидуализације или индивидуални васпитно-образовни план и у развојној групи, на основу индивидуалног васпитно-образовног плана.

Дете се уписује у развојну групу само уз мишљење интересорне комисије уз сагласност родитеља, односно другог законског заступника. За дете уписано у развојну групу планира се и реализује свакодневна интеракција и укљученост у активности осталих васпитних група. У току похађања предшколског програма прати се развој детета и на основу предлога тима за инклузивно образовање, дете са сметњама у развоју и инвалидитетом може прећи из развојне у васпитну групу, у складу са законом.

Приликом преласка детета у другу предшколску установу или основну школу, у партнерству са родитељем, односно другим законским заступником детета, остварује се сарадња са установом у коју дете прелази и планирају се заједничке активности установа које треба да допринесу успешном преласку и остваривању континуитета у васпитању и образовању.

Основношколско образовање

Закон о основном образовању и васпитању („Службени гласник РС“, број 55/2013, 101/2017, 27/2018-др.закон, 10/2019, 129/2021, 92/2023 и 19/2025) уређује основно образовање и васпитање, као део јединственог система образовања и васпитања.

Ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом, у смислу овог закона, јесте: дете са интелектуалним сметњама, дете са сензорним сметњама, дете са моторичким сметњама, дете са тешкоћама у учењу, дете са говорно-језичким сметњама, дете са проблемом у понашању, дете са емоционалним тешкоћама, дете са сметњама у развоју које се манифестују истовремено у неколико области, услед чега се дете суочава са бројним препрекама у задовољењу основних потреба и потребна му је најкомплекснија подршка или дете са другим сметњама због којих му је потребна подршка.

Ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом стиче основно образовање и васпитање по правилу у школи заједно са осталим ученицима, а када је то у најбољем интересу ученика у школи за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, у складу са Законом.

Ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом има право на индивидуални образовни план, у складу са Законом.

У школи за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом школују се деца без обзира на врсту сметње.

Ради унапређивања инклузивног образовања и васпитања, школа за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом, као и школа која има одељење за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом пружа подршку школи у систему редовног образовања и васпитања.

Школа у систему редовног образовања и васпитања у којој стичу образовање и ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом може да ангажује васпитача, наставника или стручног сарадника, који је запослен у школи за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом, у складу са Законом.

Школа може да организује образовно-васпитни рад као посебан облик рада за ученике на дужем кућном и болничком лечењу, уз сагласност Министарства.

За ученике који због већих здравствених проблема или хроничних болести не могу да похађају наставу дуже од три недеље, настава се организује у кућним условима, односно у здравственој установи.

Родитељ, односно други законски заступник је дужан да о потреби организовања наставе за ученика на дужем кућном и болничком лечењу обавести школу.

Начин организовања наставе за ученике на дужем кућном и болничком лечењу прописује министар.

За ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом који стиче образовање код куће остваривањем ИОП-а 2, образовање и васпитање код куће обезбеђује остваривање

прилагођених циљева и исхода.

Школа води евиденцију о образовању и васпитању ученика код куће.

Ближе услове за остваривање и начин осигурања квалитета и вредновања наставе код куће, прописује министар.

У школу за образовање ученика са сметњама у развоју, дете, односно ученик уписује се на основу мишљења интерресорне комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке, уз сагласност родитеља, односно другог законског заступника.

Детету и ученику коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу, ризика од раног напуштања школовања и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, школа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека, прилагођавање начина остваривања школског програма и израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана.

Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање.

За остваривање додатне подршке у образовању и васпитању, директор школе, наставник, стручни сарадник, васпитач, педагошки асистент и родитељ, односно други законски заступник може да добије посебну стручну помоћ у погледу спровођења инклузивног образовања и васпитања.

Ради остваривања додатне подршке у образовању и васпитању, школа остварује сарадњу са органима јединице локалне самоуправе, као и са школом за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, односно школом која има одељење за ученике са сметњама у развоју, другим организацијама, установама и институцијама на локалном и ширем нивоу.

Школа је у обавези да успостави сарадњу са другом школом у којој ученик који остварује право на додатну подршку наставља стицање образовања, а у циљу остваривања континуитета додатне подршке.

Деца са сметњама у развоју имају право на бесплатан превоз од куће до школе и натраг.

Продужен боравак у основној школи такође постоји као једна од могућности за ученика са сметњама у развоју који похађа основну школу.

Посебну стручну помоћ могу да пружају лица компетентна у области инклузивног образовања и васпитања и школе које су својим активностима постале примери добре праксе у спровођењу инклузивног образовања и васпитања.

Средњошколско образовање и васпитање

Систем средњошколског образовања и васпитања је уређен Законом о средњем образовању и васпитању („Службени гласник РС“, број 55/2013, 101/2017, 27/2018 – др закон, 6/2020, 52/2021, 129/2021 – др закон, 92/2023 и 19/2025).

Средње образовање и васпитање остварује се у складу са циљевима који су дефинисани законом којим се уређују основе система образовања и васпитања и овим законом, а нарочито:

- развој кључних компетенција неопходних за даље образовање и активну улогу грађанина за живот у савременом друштву;
- развој стручних компетенција неопходних за успешно запошљавање;
- оспособљавање за самостално доношење одлука о избору занимања и даљег образовања;
- свест о важности здравља и безбедности, укључујући и безбедност и здравље на раду;
- оспособљавање за решавање проблема, комуникацију и тимски рад;
- поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавања различитости;
- развој мотивације за учење, оспособљавање за самостално учење, самоиницијативе, способност самовредновања и изражавања сопственог мишљења.

Делатност средњег образовања и васпитања обавља се у средњој школи (у даљем тексту: школа), и то:

- гимназији;
- стручној школи;
- уметничкој школи;
- мешовитој школи (гимназији и стручној или уметничкој школи);
- школи за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом.

У школи за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом остварује се образовање и васпитање за одговарајућа занимања ученика који ову школу похађају на основу мишљења интерресорне комисије за процену додатне образовне, здравствене и социјалне подршке ученику уз сагласност родитеља, односно другог законског заступника.

Школа за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом дужна је да, у складу са расположивим капацитетима, пружа додатну подршку у образовању ученика и одраслих са сметњама у развоју и инвалидитетом у другој школи и породици, у складу са критеријумима и стандардима које прописује министар.

У школи могу да се спроводе програми обука.

За ученика и одраслог коме је због сметњи у развоју и инвалидитета, специфичних тешкоћа у учењу, социјалне ускраћености, ризика од раног напуштања школовања и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, школа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и зависно од потреба, доноси и индивидуални образовни план, у складу са Законом.

Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика и одраслих у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање у образовању и припреми за рад.

Ученик и одрасли треба да испуњава здравствене услове који одговарају захтевима занимања.

За остваривање додатне подршке у образовању и васпитању, директор, наставник, стручни сарадник, васпитач, педагошки и андрагошки асистент и родитељ, односно други законски заступник, може да добије посебну стручну помоћ у погледу спровођења инклузивног образовања и васпитања.

Ради остваривања додатне подршке у образовању и васпитању, школа остварује сарадњу са органима јединице локалне самоуправе, организацијама, установама и удружењима.

Додатну подршку могу да пружају и установе које су, у складу са законом, стекле статус модел установе у спровођењу инклузивног образовања и васпитања.

Универзитетско образовање

Област универзитетског образовања уређена је Законом о високом образовању („Службени гласник РС“, број 88/2017, 73/2018, 27/2018 – др закон, 67/2019, 6/2020– др.закон, 11/2021-аутентично тумачење, 67/2021 – др закон, 67/2021-др.закон, 76/2023 и 19/2025).

У „Службеном гласнику РС“, број 59/2025 објављено је Стручно упутство за спровођење уписа у прву годину студијских програма основних и интегрисаних студија на високошколским установама чији је оснивач Република Србија за школску 2025/2026. годину.

Законом о високом образовању прописано је да се на акредитоване студијске програме које организује високошколска установа могу уписати кандидати под условима и на начин уређен тим законом и општим актом самосталне високошколске установе, као и да стручно упутство о упису кандидата на високошколске установе, о афирмативним мерама и другим питањима од значаја за упис на високошколску установу чији је оснивач Република Србија доноси министар. Право на упис кандидата који припадају осетљивим друштвеним групама међу којима су особе са инвалидитетом утврђен је законом и стручним упутством за спровођење уписа у прву годину студијских програма основних и интегрисаних студија на високошколским установама чији је оснивач Република Србија. Овим упутством ближе су уређени начин и поступак спровођења уписа у прву годину студијских програма основних и интегрисаних студија на високошколским установама чији је оснивач Република Србија, за сваку школску годину.

У циљу осигурања регуларности и квалитетног спровођења уписа Упутством се, између осталог, ближе уређује и упис особа са инвалидитетом.

Упис који се врши применом афирмативних мера за лица са инвалидитетом спроводи се у складу са Програмом афирмативне мере уписа лица са инвалидитетом и

Смерницама за прилагођавање пријемног испита особама са инвалидитетом које желе да се упишу на студије применом афирмативне мере за лица са инвалидитетом односно које исказу потребу за додатним прилагођавањем.

Студенти уписани применом афирмативне мере остварују право на исхрану и смештај у складу са Законом о ученичком и студентском стандарду („Службени гласник РС”, број 18/2010, 55/2013, 27/2018-др.закон и 10/2019) и Конкурсом за пријем студената високошколских установа у Републици Србији и установе за смештај и исхрану студената за школску 2025/2026. годину.

У оквиру Програма афирмативне мере уписа лица са инвалидитетом у прву годину основних и интегрисаних студија на високошколским установама чији је оснивач Република Србија у школској 2025/2026. години, могу бити уписани кандидати: корисници колича или лица која се отежано крећу, са делимичним или потпуним оштећењем вида (слепи и слабовиди), са делимичним или потпуним оштећењем слуха (глуви и наглуви), који имају потешкоће у учењу (дислексија, дисграфија, дискалкулија), који имају тешкоће у говору, са хроничним обољењима (хемофилија, епилепсија, дијабетес тип 1, малигна обољења), са психолошким или менталним тешкоћама.

Високошколска установа има обавезу да на основу добијених информација од кандидата коме је потребно прилагођавање пријемног испита, а у складу са могућностима којима располаже и у мери у којој је то могуће, прилагоди полагање пријемног испита и обезбеди посебне услове, сходно потребама кандидата.

Прилагођавање простора и услова полагања пријемног испита односи се на:

- обезбеђивање приступачности простора у којем кандидат полаже пријемни испит;
- обезбеђивање посебне просторије за израду пријемног испита, уколико је то кандидату неопходно;
- одређивање и обезбеђивање особе која ће асистирати током израде пријемног испита и/или присуство персоналног асистента, уколико је то кандидату неопходно;
- обезбеђивање услова за коришћење асистивне технологије (нпр. дигитрон, лупа, прилагођена тастатура, лаптоп и сл.) током пријемног испита, за кандидате који користе асистивне технологије и
- обезбеђивање потребног времена за полагање пријемног испита и динамике полагања испита (кандидату може бити продужено време или распоређено на краће интервале за рад, у договору са кандидатом, уколико је то у интересу кандидата).

Прилагођавање тестова и другог писаног материјала:

- за кандидате са сметњама вида - обезбедити тестове на Брајевом писму или са увећаним форматом слова и слика (уколико су у средњој школи осмишљени и коришћени неки други начини испитивања, исти треба да се користе приликом пријемног испита за тог кандидата, нпр. пратилац који ће читати питања или/и уписивати одговоре);
- за кандидате са сметњама слуха - уколико је неопходно, обезбедити лице које ће уз употребу знаковног језика помоћи кандидату у разумевању захтева из тестова или

додатне инструкције дати кандидату у писаној форми;

- за кандидате са сметњама у кретању и коришћењу руку - обезбеђују се помоћна средства (асистивне технологије) или лице које ће уместо кандидата уписивати одговоре у тестове и

- за кандидате са сметњама у читању и писању и разумевању математичких операција - дисграфија, дислексија и дискалкулија - високошколска установа обезбеђује лице које ће кандидату помагати у разумевању текста и захтева, као и у писању, тако што ће уместо кандидата читати задатке или усмено дате одговоре кандидата уписивати у тестове.

Прилагођавање других типова задатака

- За израду задатака са практичним делом (нпр. лабораторијска вежба) треба урадити неопходна прилагођавања за кандидата или обезбедити алтернативни начин провере знања.

Образовање одраслих особа

Закон о образовању одраслих („Службени гласник РС“, број 55/2013, 88/2017-др.закон, 27/2018- др.закон и 6/2020-др.закон) уређује образовање и целоживотно учење одраслих као део јединственог система образовања у Републици Србији и то: принципи и циљеви, компетенције, квалификације и стандард квалификација, активности у образовању одраслих, појам одраслог, употреба језика, обезбеђивање и унапређивање квалитета образовања одраслих, организација и остваривање образовања одраслих, евиденција и јавне исправе, планови и програми образовања одраслих, полазници и кандидати, запослени и радно ангажовани у образовању одраслих, годишњи план образовања одраслих, надзор, поверавање послова државне управе аутономној покрајини, казнене одредбе и друга питања од значаја за образовање одраслих. Образовање одраслих заснива се између осталог и на принципу једнаких могућности - укључивања и стицања образовања без обзира на тешкоће и сметње у развоју, инвалидитет, материјално или здравствено стање и друга лична својства одрасле особе која стиче образовање.

Образовање кандидата и полазника који користе знаковни језик, односно посебно писмо или друга техничка решења остварује се у складу са Законом.

Организатори активности образовања одраслих могу између осталих бити и носиоци послова професионалне рехабилитације.

Образовање одраслих остварује се путем предавања, обука, курсева, семинара, радионица, трибина, саветовања и других облика учења и образовања. Образовање одраслих може се изводити: редовном наставом, консултативно-инструктивним радом, дописно-консултативном наставом, практичним радом, наставом на даљину и на други примерен начин.

Образовање одраслих остварују:

- извођачи програма образовања одраслих (наставник, предавач, тренер, водитељ, инструктор и др.);

- стручни сарадници;
- сарадници;
- педагошки и андрагошки асистент.

Спровођење програма образовања одраслих, редослед наставе појединих предмета, модула или предметних области, начин и облици проверавања знања, напредовање и друго прилагођава се специфичностима, потребама и могућностима полазника и кандидата. Особама са инвалидитетом које похађају програме образовања одраслих обезбеђује се приступачност програма и неопходна индивидуализована прилагођавања. Програми образовања одраслих прилагођени су узрасту, претходном образовању, знању, вештинама и способностима одраслих у складу са утврђеним исходима, а намењени су између осталог и образовању одраслих лица са сметњама у развоју и са инвалидитетом.

Област васпитања и образовања регулисана је следећим законима:

- Закон о основама система васпитања и образовања („Службени гласник РС“, број 88/2017, 27/2018 – др.закон, 10/2019, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025)
- Закон о предшколском образовању и васпитању („Службени гласник РС“, број 55/2013, 101/2017, 27/2018 – др закон, 6/2020, 52/2021, 129/2021 – др закон,, 92/2203 и 19/2025)
- Закон о основном образовању и васпитању („Службени гласник РС“, број 55/2013, 101/2017, 27/2018-др.закон, 10/2019, 129/2021, 92/2023 и 19/2025)
- Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник РС“, број 55/2013, 101/2017, 27/2018 – др закон, 6/2020, 52/2021, 129/2021 – др закон,, 92/2023 и 19/2025)
- Закон о високом образовању („Службени гласник РС“, број 88/2017,73/2018, 27/2018 – др закон, 67/2019, 6/2020- др.закон, 11/2021-аутентично тумачење, 67/2021 – др закон,,67/2021-др.закон, 76/2023 и 19/2025).
- Закон о ученичком и студентском стандарду („Службени гласник РС“, број 1 8/2010, 55/2013, 27/2018 – др.. закон и 10/2019)
- Закон о образовању одраслих („Службени гласник РС“, број 55 /2013, 88/2017- др.закон, 27/2018- др.закон и 6/2020-др.закон)

Право на рад је право које омогућава сваком појединцу да унапређује своје способности и развије се у креативну особу. Право на рад загарантовано је Уставом Републике Србије („Службени гласник РС“, број 98/2006) и односи се и на особе са инвалидитетом.

Професионална рехабилитација и радно оспособљавање лица са инвалидитетом је област која има велики значај за побољшање услова живота особа са инвалидитетом. Област радног оспособљавања и запошљавања особа са инвалидитетом регулисана је Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Службени гласник РС“, број 36/2009, 32/2013 и 14/2022- др.закон).

Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом се уређују: подстицаји за запошљавање ради стварања услова за равноправно укључивање особа са инвалидитетом на тржиште рада; процена радних способности; професионална рехабилитација; обавеза запошљавања особа са инвалидитетом; услови за оснивање и обављање делатности предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом и других посебних облика запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом; друга питања од значаја за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом.

Статус особе са инвалидитетом сходно Закону о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом има:

- ратни војни инвалид;
- мирнодопски војни инвалид;
- цивилни инвалид рата;
- лице коме је извршена категоризација и друго лице коме је утврђена инвалидност, у складу са законом;
- лице коме је, у складу са прописима о пензијском и инвалидском осигурању, утврђена категорија инвалидности, односно преостала радна способност;
- лице коме се, у складу са овим законом, процени радна способност сагласно којој има могућност запослења или одржања запослења, односно радног ангажовања.

Особа са инвалидитетом, у складу са овим законом, може да оствари право:

- на утврђивање статуса и процену радне способности;
- на подстицање запошљавања, радне и социјалне укључености и афирмацију једнаких могућности на тржишту рада;
- на мере и активности професионалне рехабилитације;
- на запошљавање под општим условима;
- на запошљавање под посебним условима;
- на мере активне политике запошљавања;
- на запошљавање у посебним организованим облицима запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом;
- на друга права у складу са законом.

Процена радне способности и могућности запослења или одржања запослења обухвата медицинске, социјалне и друге критеријуме којима се утврђују могућности и способности особе са инвалидитетом неопходне за укључивање на тржиште рада и обављање конкретних послова самостално или уз службу подршке, употребу техничких помагала, односно могућности запошљавања под општим или под посебним условима.

Захтев за процену радне способности подноси се организацији надлежној за послове запошљавања. Изузетно, захтев за процену радне способности подноси се организацији надлежној за послове пензијског и инвалидског осигурања - уз захтев за остваривање права на инвалидску пензију.

Налаз, мишљење и оцену у погледу радне способности и могућности запослења или одржања запослења даје орган вештачења организације надлежне за послове пензијског и инвалидског осигурања.

Трошкове професионалне рехабилитације особа са инвалидитетом, чија је радна способност смањена због повреде на раду или професионалне болести, насталих након ступања на снагу овог закона, сноси послодавац код кога је особа са инвалидитетом у радном односу у време настанка повреде на раду или професионалне болести. Трошкове професионалне рехабилитације осталих особа са инвалидитетом сноси организација надлежна за послове запошљавања.

Запослена особа са инвалидитетом, за време трајања професионалне рехабилитације, има право на одсуство са рада код послодавца код кога је у радном односу.

Запосленој особи са инвалидитетом не може да престане радни однос због одсуства са рада до кога је дошло у време трајања професионалне рехабилитације.

За време трајања професионалне рехабилитације запослена особа са инвалидитетом има право на накнаду зараде у висини 100% просечне зараде остварене у претходна три месеца пре укључивања у мере и активности професионалне рехабилитације, с тим да накнада зараде не може бити мања од минималне зараде утврђене у складу са прописима о раду.

Незапослена особа са инвалидитетом за време трајања професионалне рехабилитације не заснива радни однос.

Незапослена особа са инвалидитетом која је укључена у мере и активности професионалне рехабилитације има право на новчану помоћ за време трајања програма, и то:

- 1 за трошкове превоза за себе и пратиоца, уколико је потребан, у висини неопорезованог износа, у складу са законом;
- 2 у висини од 20% од минималне зараде утврђене у складу са прописима о раду месечно, за време трајања професионалне рехабилитације, ако се професионална рехабилитација изводи у трајању од најмање 100 часова и ако особа са инвалидитетом није корисник новчане накнаде на основу незапослености, у складу са законом.

Особе са инвалидитетом запошљавају се под општим или под посебним условима.

Запошљавањем особа са инвалидитетом под општим условима сматра се запошљавање код послодавца без прилагођавања послова, радног места или послова и радног места.

Запошљавањем особа са инвалидитетом под посебним условима сматра се запошљавање код послодавца уз прилагођавање послова, радног места или послова и радног места.

Обавеза запошљавања у смислу овог закона јесте обавеза сваког послодавца који има најмање 20 запослених да има у радном односу одређени број особа са инвалидитетом.

Послодавац који има од 20 до 40 запослених дужан је да има у радном односу једну особу са инвалидитетом.

Послодавац који има 50 и више запослених дужан је да има у радном односу најмање две особе са инвалидитетом и на сваких наредних започетих 50 запослених по једну особу са инвалидитетом.

Поред запошљавања на отвореном тржишту рада, Закон предвиђа и могућност запошљавања и радног ангажовања особа са инвалидитетом у оквиру: предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом; радног центра; социјалног предузећа и организације.

Национална служба за запошљавање спроводи низ мера намењених повећању могућности за запошљавање особа са инвалидитетом, односно смањењу њихове незапослености. Пружање подршке се огледа у стварању услова за равноправно укључивање особа са инвалидитетом на тржиште рада и то путем подстицања запошљавања на отвореном тржишту рада, односно подизања њихове ефикасности у раду и учењу, успостављањем механизма припреме и подршке на радном месту.

Остваривање наведених циљева Национална служба за запошљавање спроводи кроз следеће активности:

- Пружање информативно-саветодавне подршке; вршење процене запошљивости и утврђивање индивидуалних планова запошљавања; вршење процене радне способности и могућности запослења или одржања запослења;
- укључивање у мере и активности професионалне рехабилитације (мотивационо-активационе обуке, обуке за стицање знања и вештина за обављање конкретних послова, мере стручног оспособљавања);
- укључивање у мере за подстицање запошљавања особа са инвалидитетом;
- укључивање у мере подршке за запошљавање особа са инвалидитетом под посебним условима.

Циљеви се реализују пре свега применом индивидуалног приступа у раду са особама са инвалидитетом, базирањем на социјалним критеријумима, наглашавајући оно што особа са инвалидитетом може да пружи на тржишту рада.

Поред информативно-саветодавног рада, подршку запошљавању особа са инвалидитетом Национална служба за запошљавање пружа и путем мера које подразумевају финансијски подстицај послодавцу или лицу, и то: рефундација трошкова подршке особама са инвалидитетом које се запошљавају под посебним условима:

- субвенција зараде за особе са инвалидитетом без радног искуства
- радна активација особа са инвалидитетом
- субвенција за запошљавање незапослених лица из категорије теже запошљивих лица
- јавни радови за особе са инвалидитетом
- субвенција за samozapošljavanje
- друге мере утврђене Акционим планом и пројектима који се реализују у сарадњи са домаћим и међународним организацијама и институцијама.

Радни односи

Законом о раду („Службени гласник РС”, број 24/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017-одлука УС, 113/2017 и 95/2018-аутентично тумачење) утврђено је да запослени има право на одговарајућу зараду, безбедност и здравље на раду, здравствену заштиту, заштиту личног интегритета, достојанство личности и друга права у случају болести, смањења или губитка радне способности и старости, материјално обезбеђење за време привремене незапослености, као и право на друге облике заштите, у складу са законом и општим актом, односно уговором о раду.

Запослени млађи од 18 година живота и запослена особа са инвалидитетом имају право на посебну заштиту, у складу са законом.

Забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.

Особа са инвалидитетом заснива радни однос под условима и на начин утврђен овим законом, ако посебним законом није друкчије одређено.

Родитељ или старатељ, односно лице које се стара о особи са церебралном парализом, дечјом парализом, неком врстом плегије или оболелој од мишићне дистрофије и осталих тешких обољења, на основу мишљења надлежног здравственог органа, може на свој захтев да ради са непуним радним временом, али не краћим од половине пуног радног времена.

Запосленом-особи са инвалидитетом и запосленом са здравственим сметњама, утврђеним од стране надлежног здравственог органа послодавац је дужан да обезбеди обављање послова према радној способности, у складу са законом.

Запослени који ради са непуним радним временом има право на зараду, друга примања и друга права из радног односа сразмерно времену проведеном на раду, осим

ако за поједина права законом, општим актом и уговором о раду није друкчије одређено.

Послодавац је дужан да запосленом који ради са непуним радним временом обезбеди исте услове рада као и запосленом са пуним радним временом који ради на истим или сличним пословима.

Запослени који ради са непуним радним временом код једног послодавца може за остатак радног времена да заснује радни однос код другог послодавца и да на тај начин оствари пуно радно време.

Запослени са здравственим сметњама, утврђеним од стране надлежног здравственог органа у складу са законом, не може да обавља послове који би изазвали погоршање његовог здравственог стања или последице опасне за његову околину.

На пословима на којима постоји повећана опасност од повређивања, професионалних или других обољења може да ради само запослени који, поред посебних услова утврђених правилником, испуњава и услове за рад у погледу здравственог стања, психофизичких способности и доба живота, у складу са законом.

Један од родитеља са дететом до три године живота може да ради прековремено, односно ноћу, само уз своју писану сагласност.

Самохрани родитељ који има дете до седам година живота или дете које има тежак инвалидитет може да ради прековремено, односно ноћу, само уз своју писану сагласност.

Један од родитеља детета коме је неопходна посебна нега због тешког степена психофизичке ометености, осим за случајеве предвиђене прописима о здравственом осигурању, има право да, по истеку породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета, одсуствује са рада или да ради са половином пуног радног времена, најдуже до навршених пет година живота детета.

Ово право има и један од усвојилаца, хранитељ, односно старатељ детета, ако је детету, с обзиром на степен психофизичке ометености, потребна посебна нега.

Законом о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 35/2023) уређују се посебна права, обавезе и мере у вези са безбедношћу и здрављем на раду младих (нарочито у вези са њиховим психичким и телесним развојем), жена које раде на радном месту са повећаним ризиком који би могао да им угрози остваривање материнства, особа са инвалидитетом и запослених код којих је утврђена професионална болест, као и другим прописима, колективним уговором, правилником о безбедности и здрављу на раду или правилником о раду и уговором о раду.

Област запошљавања особа са инвалидитетом регулисана је бројним законским и подзаконским актима:

- Закон о раду („Службени гласник РС”, број 24/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017-одлука УС, 113/2017 и 95/2018-аутентично тумачење)
- Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, број 36/2009, 32/2013 и 14/2022-др.закон)
- Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 35/2023)
- Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености („Службени гласник РС”, број 36/2029, 88/2010, 38/2015, 113/2017, 113/2017-др.закон и 49/2021)
- Правилник о критеријумима, начину и другим питањима од значаја за спровођење мера активне политике запошљавања („Службени гласник РС”, број 102/2015, 5/2017 и 9/2018)
- Правилник о ближем начину, трошковима и критеријумима за процену радне способности и могућности запослења или одржања запослења особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, број 36/2010 и 97/2013)
- Правилник о начину праћења извршавања обавезе запошљавања особа са инвалидитетом и начину доказивања извршења те обавезе („Службени гласник РС”, број 101/2016)
- Правилник о ближим условима, критеријумима и стандардима за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације („Службени гласник РС”, број 112/2009)

Област пензијског и инвалидског осигурања је уређена Законом о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“, број 34/2003, 64/2004-одлука УСРС, 84/2004- др.закон, 85/2005, 101/2005-др.закон, 63/2006-одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014,73/2018, 46/2019-одлука УС, 86/2019, 62/2021, 125/2022, 138/2022, 76/2023 и 94/2024).

Систем пензијског и инвалидског осигурања у Србији заснива се на финансирању пензија, што значи да сви који раде и остварују приход, по принципу обавезности, издавају кроз доприносе средства за финансирање пензија и других права из пензијског и инвалидског осигурања. Смисао овог осигурања је да се материјална и социјална сигурност обезбеђује радом до настанка неких од ризика који су као такви дефинисани у систему пензијског и инвалидског осигурања.

Пензијско и инвалидско осигурање обезбеђује и спроводи Фонд за пензијско-инвалидско осигурање (Фонд ПИО) и филијале Фонда код којих је осигураник био осигуран.

Пензијско и инвалидско осигурање обухвата:

- обавезно пензијско и инвалидско осигурање (које се уређује Законом о ПИО)
- добровољно пензијско и инвалидско осигурање (осигурање којим се на основу уговора могу обезбедити права из обавезног ПИО или већи обим тих права)

Обавезно осигурана лица (осигураници) у смислу Закона о пензијском и инвалидском осигурању су:

- запослени
- лица која самостално обављају делатност
- пољопривредници

Осигураници запослени јесу:

- 1) лица у радном односу, односно запослена у предузећу, другом правном лицу, државном органу, органу јединице локалне самоуправе или код физичких лица;
- 2) цивилна лица на служби у Војсци Србије и професионална војна лица;
- 3) изабрана или постављена лица, ако за обављање функције остварују зараду, односно накнаду зараде;
- 4) лица која су у складу са прописима о раду, у радном односу односно запослена ван просторија послодавца;
- 5) лица у радном односу, односно запослени упућени на рад у иностранство, односно запослени у предузећу које обавља делатност или услуге у иностранству, ако нису обавезно осигурана по прописима те земље, или ако међународним уговором није другачије одређено;
- 6) домаћи држављани који су на територији Републике Србије запослени код страних или међународних организација и установа, страних дипломатских и конзуларних представништава или код страних правних или физичких лица, ако

међународним уговором није другачије одређено;

7) страни држављани и лица без држављанства који су на територији Републике Србије запослени код страних правних или физичких лица, ако међународним уговором није другачије одређено, као и код међународних организација и установа и страних дипломатских и конзуларних представништава, ако је такво осигурање предвиђено међународним уговором;

8) лица која у складу са законом обављају привремене и повремене послове, ако нису осигурани по другом основу;

9) лица која у складу са законом обављају привремене и повремене послове преко омладинских задруга, које се у смислу овог закона сматрају послодавцем, а имају навршених 26 година живота, односно без обзира на године живота ако нису на школовању;

10) лица за чијим је радом престала потреба, као и лица којима је престало запослење због стечаја, ликвидације, односно у свим случајевима престанка рада послодавца, док остварују новчану накнаду према прописима о раду и запошљавању.

Осигураници самосталних делатности јесу:

1) лица која самостално обављају привредну или другу делатност, ако нису обавезно осигурани по основу запослења;

2) лица која су оснивачи, односно чланови привредних друштава, који у њима раде, без обзира да ли су у радном односу у привредном друштву чији су оснивач односно члан;

3) лица која обављају послове по основу уговора о делу односно послове по основу ауторског уговора, као и послове по основу других уговора, код којих за извршен посао остварују накнаду, а нису осигурани по другом основу;

4) лица која раде на територији Републике Србије за страног послодавца, који нема регистровано представништво у Републици Србији, код кога за обављен посао остварују накнаду, а нису осигурани по другом основу;

5) свештеници и верски службеници ако нису обавезно осигурани по основу запослења;

6) лица која, у складу са законом, обављају пољопривредну делатност у својству предузетника, ако нису обавезно осигурани по основу запослења;

7) лица која су престала да обављају самосталну делатност, док остварују новчану накнаду према прописима о раду и запошљавању.

Осигураници пољопривредници су лица која се баве пољопривредном делатношћу као носиоци пољопривредног домаћинства, чланови пољопривредног домаћинства, носиоци породичног пољопривредног газдинства, чланови породичног пољопривредног газдинства или чланови мешовитог домаћинства, ако нису осигураници запослени, осигураници самосталних делатности, корисници пензије или нису на школовању.

Пољопривредним домаћинством, породичним пољопривредним газдинством, односно мешовитим домаћинством, сматра се заједница живота, привређивања и трошења прихода, без обзира на сродство између његових чланова, на пољопривредном домаћинству, односно газдинству са најмање 0,5 хектара пољопривредног земљишта, односно са мање од 0,5 хектара пољопривредног земљишта, другог земљишта или грађевинске целине на којем се обавља сточарска, повртарска или виноградарска

производња, узгој рибе, гајење печурака, пужева, пчела и други узгој или гајење.

Носилац пољопривредног домаћинства, односно породичног пољопривредног газдинства, је лице које је обвезник пореза на имовину по основу пољопривредног земљишта или пореза на приход од пољопривреде и шумарства, у складу са законом којим се уређује порез на имовину и порез на доходак грађана.

Члан пољопривредног домаћинства, породичног пољопривредног газдинства, односно мешовитог домаћинства је лице које живи и ради на пољопривредном домаћинству, породичном пољопривредном газдинству, односно у мешовитом домаћинству.

Обавезно су осигурани носилац пољопривредног домаћинства и носилац породичног пољопривредног газдинства, односно најмање један члан домаћинства, породичног пољопривредног газдинства или мешовитог домаћинства.

Остали чланови домаћинства, породичног пољопривредног газдинства, односно мешовитог домаћинства, могу се осигурати под условом прописаним Законом о ПИО.

Према Закону о пензијском и инвалидском осигурању права за случај инвалидности и телесног оштећења проузрокованих повредом на раду или професионалном болешћу остварују:

- лица која обављају привремене и повремене послове преко омладинских задруга до навршених 26 година живота, ако су на школовању
- лица која се налазе на стручном оспособљавању, доквалификацији или преквалификацији, која упуту организација надлежна за запошљавање
- ученици и студенти када се, у складу са законом, налазе на обавезном производном раду, професионалној пракси или практичној настави
- лица која се налазе на издржавању казне затвора док раде у привредној јединици установе за издржавање казне затвора (радионица, радилиште и сл.) и на другом месту рада
- лица која, у складу са прописима, обављају одређене послове по основу уговора о волонтерском раду.

Права из пензијског и инвалидског осигурања су:

- 1) за случај старости:
право на старосну пензију,
право на превремену старосну пензију;
- 2) за случај инвалидности - право на инвалидску пензију;
- 3) за случај смрти - право на породичну пензију;
- 4) за случај телесног оштећења проузрокованог повредом на раду или професионалном болешћу - право на новчану накнаду за телесно оштећење;
- 5) за случај потребе за помоћи и негом другог лица - право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица.

Старосна пензија

Осигураник стиче право на старосну пензију:

- 1) кад наврши 65 година живота и најмање 15 година стажа осигурања;
- 2) кад наврши 45 година стажа осигурања.

Изузетно, у складу са Законом о пензијском и инвалидском осигурању, осигуранику жени се превремена старосна пензија одређује на начин како се одређује старосна пензија, с тим што се износ те пензије трајно умањује за 0,34% за сваки месец ранијег одласка у пензију пре навршених:

- 1) у 2025. години, 63 године и десет месеци живота;
- 2) у 2026. години, 64 године живота;
- 3) у 2027. години, 64 године и два месеца живота;
- 4) у 2028. години, 64 године и четири месеца живота;
- 5) у 2029. години, 64 године и шест месеци живота;
- 6) у 2030. години, 64 године и осам месеци живота;
- 7) у 2031. години, 64 године и десет месеци живота

Осигураник стиче право на превремену старосну пензију кад наврши најмање 40 година стажа осигурања и најмање 60 година живота.

Инвалидска пензија

Инвалидност постоји када код осигураника настане потпуни губитак радне способности, односно када код професионалног војног лица настане потпуни губитак способности за професионалну војну службу и када код полицијског службеника настане потпуни губитак радне способности за професионално вршење полицијских послова због промена у здравственом стању проузрокованих повредом на раду, професионалном болешћу, повредом ван рада или болешћу, које се не могу отклонити лечењем или медицинском рехабилитацијом.

Повредом на раду се сматра повреда осигураника која се догоди у просторној, временској и узрочној повезаности са обављањем посла по основу кога је осигуран, проузрокована непосредним и краткотрајним механичким, физичким или хемијским дејством, наглим променама положаја тела, изненадним оптерећењем тела или другим променама физиолошког стања организма.

Професионалне болести јесу одређене болести настале у току осигурања, проузроковане дужим непосредним утицајем процеса и услова рада на радним местима, односно пословима које је осигураник обављао. Правилником о утврђивању професионалних болести („Службени гласник РС“, број 14/2019) се одређују професионалне болести, радна места односно послови на којима се те болести појављују и услови под којима се сматрају професионалним болестима.

Осигураник код кога настане потпуни губитак радне способности, стиче право на инвалидску пензију:

- 1) ако је инвалидност проузрокована повредом на раду или професионалном болешћу;

2) ако је инвалидност проузрокована повредом ван рада или болешћу - под условом да је губитак радне способности настао пре навршења година живота прописаних за стицање права на старосну пензију и да има навршених пет година стажа осигурања.

Осигураник код кога је инвалидност, проузрокована болешћу или повредом ван рада, настала пре навршене 30 године живота стиче право на инвалидску пензију:

1) кад је инвалидност настала до навршене 20 године живота - ако има годину дана стажа осигурања;

2) кад је инвалидност настала до навршене 25 године живота - ако до настанка инвалидности има најмање две године стажа осигурања;

3) кад је инвалидност настала до навршене 30 године живота - ако до настанка инвалидности има најмање три године стажа осигурања.

Породична пензија

У случају смрти осигураника, пензијским и инвалидским осигурањем обезбеђује се члановима уже породице материјална и социјална сигурност кроз право на породичну пензију.

Право на породичну пензију могу остварити чланови породице:

1) умрлог осигураника који је навршио најмање пет година стажа осигурања или је испунио услове за старосну, превремену старосну пензију или инвалидску пензију;

2) умрлог корисника старосне, превремене старосне пензије или инвалидске пензије.

Ако је смрт лица настала као последица повреде на раду или професионалне болести, чланови његове породице стичу право на породичну пензију без обзира на дужину пензијског стажа тог лица.

Члановима породице умрлог осигураника сматрају се:

1) супружник и ванбрачни партнер у складу са прописима којима се уређују породични односи;

2) деца (рођена у браку или ван брака или усвојена, пасторчад коју је осигураник, односно корисник права издржавао, унучад, браћа и сестре и друга деца без родитеља, односно деца која имају једног или оба родитеља који су потпуно неспособни за рад, а коју је осигураник, односно корисник права издржавао);

3) родитељи (отац и мајка, очух и маћеха и усвојιοци) које је осигураник, односно корисник права издржавао.

Дете стиче право на породичну пензију и она му припада до навршених 15 година живота.

После навршених 15 година живота дете стиче право на породичну пензију и она му припада до завршетка школовања, али најдоцније до навршених:

20 година живота, ако похађа средњу школу;

26 година живота, ако похађа високошколску установу.

Дете стиче право на породичну пензију и она му припада док траје неспособност

за самосталан живот и рад, настала до узраста до кога се деци обезбеђује право на породичну пензију односно настала после узраста до кога се деци обезбеђује право на породичну пензију, а пре смрти осигураника односно корисника права, под условом да га је осигураник односно корисник права издржавао до своје смрти.

Детету коме је школовање прекинуто због болести, право на породичну пензију припада и за време болести до навршених година живота, као и изнад тих година, али највише за онолико времена колико је због болести изгубило од школовања.

Детету коме је школовање прекинуто због упућивања на одслужење војног рока у складу са прописима којима се уређује војна обавеза, право на породичну пензију припада и за време одслужења војног рока, а најдуже до навршене 27. године живота.

Инвалидно дете, у складу са прописима о разврставању деце ометене у развоју, стиче право на породичну пензију и после престанка запослења, односно обављања самосталне делатности.

Новчана накнада за телесно оштећење проузроковано повредом на раду, односно професионалном болешћу

Телесно оштећење постоји када код осигураника настане губитак, битније оштећење или знатнија онеспособљеност појединих органа или делова тела, што отежава нормалну активност организма и изискује веће напоре у остваривању животних потреба, без обзира на то да ли проузрокује или не проузрокује инвалидност.

Осигураник код кога телесно оштећење проузроковано повредом на раду или професионалном болешћу износи најмање 30%, стиче право на новчану накнаду.

Телесна оштећења разврставају се према тежини у осам степени, и то тако што први степен оштећења представља 100% телесног оштећења, а осми степен 30% телесног оштећења. Телесна оштећења која су основ за стицање права на новчану накнаду и за рачунање стажа осигурања са увећаним трајањем, одређена су Правилником о утврђивању телесних оштећења („Службени гласник РС“, број 105/2003 и 120/2008).

Када код осигураника код кога је раније настало телесно оштећење проузроковано повредом на раду или професионалном болешћу испод 30% дође до погоршања тог телесног оштећења или настане нови случај телесног оштећења проузрокованог повредом на раду или професионалном болешћу, тако да укупно телесно оштећење износи 30% или више, осигураник стиче право на новчану накнаду за телесно оштећење у одговарајућем проценту према новом степену телесног оштећења који се одређује на основу новог стања укупног телесног оштећења.

Право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица

Право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица, има осигураник и корисник пензије, коме је због природе и тежине стања повреде или болести утврђена потреба за помоћи и негом за обављање радњи ради задовољавања основних животних потреба.

Потреба за помоћи и негом другог лица постоји код лица које је непокретно или које због тежине и природе трајних болести и болесног стања није способно да се самостално креће, ни у оквиру стана уз употребу одговарајућих помагала, нити да се само храни, свлачи, облачи и да одржава основну личну хигијену, код слепог лица које је изгубило осећај светлости са тачном пројекцијом и код лица које постиже вид са корекцијом до 0,05.

Остваривање права из пензијско-инвалидског осигурања

Права из пензијског и инвалидског осигурања (права за случај инвалидности и права по основу смрти проузрокована повредом на раду) остварују се код Фонда код кога је осигураник последњи пут био осигуран или код Фонда код кога је навршен претежан стаж осигурања (старосна пензија).

Фонд код кога је осигураник последњи пут био осигуран надлежан је и кад се права из пензијског и инвалидског осигурања остварују по основу међународних уговора.

Захтев за остваривање права на пензију подноси се Фонду код кога је осигураник последњи пут био осигуран.

Ако је инвалидност односно смрт осигураника проузрокована повредом на раду или професионалном болешћу, инвалидска односно породична пензија остварена по том основу у целости пада на терет Фонда код кога је право остварено. У поступку, Фонд је дужан да осигураницима и корисницима права пружа стручну помоћ.

Корисник права је дужан да Фонду благовремено пријави промену која је од утицаја на право односно обим коришћења права.

Када је за решавање о праву из пензијског и инвалидског осигурања потребно утврђивање постојања инвалидности, телесног оштећења, узрока инвалидности и телесног оштећења, потпуне неспособности за рад и неспособности за самосталан живот и рад, Фонд утврђује те чињенице на основу налаза, мишљења и оцене органа вештачења чије се образовање и начин рада уређује општим актом Фонда.

Према Правилнику о образовању и начину рада органа вештачења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање („Службени гласник РС“, број 58/2019, 66/2021, 53/2024 и 62/2025) орган вештачења је стручни орган Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање који вештачи у првостепеном и другостепеном поступку остваривања права из пензијског и инвалидског осигурања, у поступку ревизије, у поступку утврђивања промена у стању инвалидности, телесног оштећења, потребе за помоћи и негом другог лица и у поступку остваривања права применом других прописа.

Налаз, мишљење и оцена подлеже контроли коју врши орган Фонда утврђен општим актом. У обављању контроле, може се дати сагласност или примедба. Орган контроле налаза, мишљења и оцене је стручни орган Фонда који врши контролу налаза, мишљења и оцена датих у првостепеном и другостепеном поступку остваривања права.

Примедба којом се указује на уочене недостатке и даје упутство за њихово отклањање, обавезна је за органе који су вршили вештачење.

Приликом вештачења и контроле налаза, мишљења и оцене, мора се поштовати достојанство личности и заштита података о личности осигураника, корисника права, односно другог лица. Вештачењу, односно прегледу који обавља лекар вештак - контролор, може присуствовати и пратилац, уколико то захтева здравствено стање осигураника, корисника права, односно другог лица, уз његову сагласност.

Орган вештачења у првостепеном поступку остваривања права вештачи:

- 1) да ли су код оцене радне способности, промене у здравственом стању такве да се не могу отклонити лечењем или медицинском рехабилитацијом,
- 2) о постојању, датуму настанка и узроку инвалидности

Орган вештачења вештачи у Фонду. Преглед се може обавити и у стану осигураника, корисника права, односно другог лица, здравственој или другој установи уколико се из медицинске документације може закључити да би транспорт могао утицати на погоршање његовог здравственог стања.

У случају смрти осигураника, корисника права, односно другог лица и у другим оправданим случајевима, орган вештачења вештачи на основу расположиве медицинске документације.

Орган вештачења у другостепеном поступку остваривања права и у поступку ревизије првостепених решења о правима из пензијског и инвалидског осигурања даје оцену и мишљење о правилности налаза, мишљења и оцене датог у првостепеном поступку остваривања права.

Вештачење телесног оштећења обавља се на захтев осигураника, корисника права, односно другог лица и обавља се у складу са одредбама које се односе на вештачење инвалидности. Вештачење потребе за помоћи и негом другог лица обавља се на захтев осигураника, корисника права, односно другог лица и обавља се у складу са одредбама које се односе на вештачење инвалидности.

Орган вештачења одређује контролни преглед када постоје медицинске чињенице које указују на могућност побољшања здравственог стања.

Поступак за остваривање права на новчану накнаду за телесно оштећење покреће се на захтев осигураника односно корисника права, на основу медицинске документације. Поступак за остваривање права на новчану накнаду за телесно оштећење покреће се и по службеној дужности на основу мишљења органа вештачења датог приликом вештачења о инвалидности, у складу са општим актом фонда.

Промене у стању инвалидности које су од утицаја на право на инвалидску пензију признату правоснажним решењем, утврђују се у поступку покренутом на захтев осигураника, односно по службеној дужности.

Фонд одређује обавезан контролни преглед корисника права, најкасније у року од три године од дана утврђивања инвалидности, осим у случајевима предвиђеним општим актом Фонда.

Пензије и новчане накнаде утврђују се у месечном износу и исплаћују уназад. Права из пензијског и инвалидског осигурања престају када, у току њиховог коришћења, престану да постоје услови за стицање и остваривање тих права.

Права престају и када корисник оствари право из овог осигурања код организације за обавезно пензијско и инвалидско осигурање државе која је формирана на подручју претходне Југославије, ако међународним уговором није другачије одређено.

Када се право на инвалидску пензију остварује после престанка запослења односно осигурања, а инвалидност је постојала пре подношења захтева, инвалидска пензија исплаћује се од дана настанка инвалидности, али највише за шест месеци уназад од дана подношења захтева.

Поступак за остваривање права по основу инвалидности покреће Фонд на захтев осигураника на основу предлога за утврђивање инвалидности. Предлог даје изабрани лекар, у складу са законом, а сагласност на предлог даје лекарска комисија у здравственој установи. Ако не постоји сагласност комисије, трошкове поступка сноси осигураник који је поднео захтев.

Новчана накнада за телесно оштећење исплаћује се од дана настанка телесног оштећења, али највише за шест месеци уназад од дана подношења захтева, ако је телесно оштећење постојало пре подношења захтева.

Осигураник односно корисник права на новчану накнаду за телесно оштећење који по посебним прописима стекне право на новчану накнаду по основу истог телесног оштећења може по сопственом избору да користи само једно од тих права, ако посебним прописима није другачије одређено.

За остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања надлежан је Фонд за пензијско и инвалидско осигурање (филијала Фонда) код кога је осигураник био осигуран у моменту стицања основа инвалидности, а којима се сва заинтересована лица могу обратити за остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања.

Област пензијског и инвалидског осигурања је уређена следећим законским и подзаконским актима:

- Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС“, број 34/2003, 64/2004-одлука УСРС, 84/2004- др.закон, 85/2005, 101/2005-др.закон, 63/2006-одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019-одлука УС, 86/2019, 62/2021, 125/2022, 138/2022, 76/2023 и 94/2024)
- Правилник о образовању и начину рада органа вештачења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање („Службени гласник РС“, број 58/2019, 66/2021, 53/2024 и 62/2025)
- Правилник о радним местима односно пословима на којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем („Службени гласник РС“, број 105/2003, 126/2004, 93/2005, 3/2007, 8/2007, 56/2007, 23/2008, 49/2010, 48/2011, 50/2012, 22/2013, 84/2019 и 46/2021)
- Правилник о утврђивању телесних оштећења („Службени гласник РС“, број 105/2003 и 120/2008)
- Правилник о утврђивању професионалних болести („Службени гласник РС“, број 14/2019)

У правном систему Републике Србије, особе са инвалидитетом подлежу ослобађању од плаћања разних пореских и царинских оптерећења.

Оваквим начином регулисања, олакшице у систему плаћања, остварују се на основу Закона о порезу на додату вредност („Службени гласник РС“, број 84/2004, 86/2004-испр, 61/2005, 61/2007, 93/2012, 108/2013, 6/2014-усклађени дин.изн, 68/2014-др.закон, 142/2014, 5/2015,-усклађени дин.изн, 83/2015, 5/2016,-усклађени дин.изн., 108/2016, 7/2017-усклађени дин.изн, 113/2017, 13/2018-усклађени дин. изн.,30/2018, 4/2019-усклађени дин.изн, 72/2019, 8/2020-усклађени дин.изн, 153/2020, 138/2022 и 94/2024) који између осталог прописује да се порез на додату вредност (ПДВ) не плаћа и на промет:

- услуга које пружају здравствене установе у складу са прописима који регулишу здравствену заштиту, укључујући и смештај, негу и исхрану болесника у тим установама, осим апотека и апотекарских установа;
- људских органа, ткива, телесних течности и ћелија, крви и мајчиног млека;
- услуга социјалног старања и заштите, деље заштите и заштите младих, услуга установа социјалне заштите, као и са њима непосредно повезаног промета добара и услуга од стране лица регистрованих за обављање тих делатности;
- услуга смештаја и исхране ученика и студената у школским и студентским домовима или сличним установама, као и са њима непосредно повезан промет добара и услуга;
- услуга образовања (предшколско, основно, средње, више и високо, професионалне преквалификације као и са њима непосредно повезаног промета добара и услуга од стране лица регистрованих за обављање тих делатности, ако се ове делатности обављају у складу са прописима који уређују ту област.

Пореска ослобођења

Закон о порезу на добит правних лица („Службени гласник РС“, број 25/2001, 80/2002, 80/2002-др.закон, 43/2003, 84/2004,18/2010,101/2011, 119/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014-др.закон, 142/2014, 91/2015-аутентично тумачење, 112/2015, 113/2017, 95/2018, 86/2019, 153/2020, 118/2021 и 94/2024) прописује да се ослобађа плаћања пореза на добит правних лица, предузеће за радно оспособљавање, професионалну рехабилитацију и запошљавање инвалидних лица, сразмерно учешћу тих лица у укупном броју запослених.

Закон о порезу на употребу, држање и ношење добара („Службени гласник РС“, број 26/2001, 80/2002, 42/2004, 31/2009, 101/2010, 24/2011,100/2011-усклађени дин. изн, 120/2012- усклађени дин. изн, 113/2013-усклађени дин.изн., 68/2014-др.закон, 140/2014-усклађени дин изн., 109/2015- усклађени дин. изн, 112/2015,105/2016-усклађени дин изн., 119/2017-усклађени дин изн., 104/2018-усклађени дин.изн., 86/2019, 90/2019-усклађени дин.изн.,156/2020-усклађени дин.изн., 118/2021, 132/2021- усклађени дин.изн, 141/2022-усклађени дин.изн., 92/2023, 116/2023-усклађени дин.изн., и 101/2024-усклађени дин.изн.) прописује да порез на употребу моторних возила не плаћају:

- 1) особа са инвалидитетом са 80 или више процената телесног оштећења, на

једно путничко возило, које се на њено име прво региструје у једној години, уз доказе о испуњењу прописаних услова;

- 2) особа са инвалидитетом код које постоји телесно оштећење које има за последицу неспособност доњих екстремитета ногу од 60 или више процената, на једно путничко возило, које се на њено име прво региструје у једној години, уз доказе о испуњењу прописаних услова;
 - а) законски заступници вишеструко ометене деце која су у отвореној заштити, односно о којима законски заступници непосредно брину – на једно путничко возило из, које се на њихово име, односно на име једног од њих, прво региструје у једној години, уз доказе о испуњености прописаних услова;
- 3) здравствене установе основане од стране Републике Србије, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе, чији је власник Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, у потпуности или у већинском делу – за амбулантна возила;
- 4) организације особа са инвалидитетом основане са циљем пружања помоћи лицима са инвалидитетом, које су регистроване у складу са законом – за возила прилагођена искључиво за превоз њихових чланова;

Законом о порезима на имовину („Службени гласник РС“, број 26/2001, „Сл.лист СРЈ“, број 42/2002-одлука УС и „Службени гласник РС“, бр 80/2002, 80/2002-др.закон, 135/2004, 61/2007, 5/2009, 101/2010, 24/2011, 78/2011, 57/2012-одлука УС, 47/2013, 68/2014-др.закон, 95/2018, 99/2018-одлука УС, 86/2019, 144/2020, 118/2021, 138/2022, 93/2023 и 94/2024) прописано је да се порез на имовину, између осталог, не плаћа на непокретности:

- у јавној својини за које су обвезници директни и индиректни корисници буџетских средстава, корисници средстава организација за обавезно социјално осигурање и други корисници јавних средстава који су укључени у систем консолидованог рачуна трезора, према прописима којима се уређује буџетски систем, осим јавних предузећа;
- за које је обвезник Црвени крст Србије, односно покрајинска, градска или општинска организација Црвеног крста основана на територији Републике Србије, које се искључиво користе за обављање делатности те организације Црвеног крста.

Према важећем Царинском закону („Службени гласник РС“, број 95/2018, 91/2019-др.закон, 144/2020, 118/2021 и 138/2022) и Уредби о царинским повластицама („Службени гласник РС“, број 38/2019 и 86/2019) ослобођени су од плаћања увозних дажбина:

- особе са инвалидитетом, односно организације особа са инвалидитетом-на предмете намењене за образовање, запошљавање или побољшање друштвеног положаја особа са инвалидитетом, путничке аутомобиле и друга моторна возила конструисана првенствено за превоз лица посебно израђена или прилагођена за употребу од стране особа са инвалидитетом, као и на резервне делове, компоненте или додатке који су посебно направљени за те производе, и то:

1. слепе и слабовиде особе – на слике, гравуре и фотографије у рељефу за слепе и слабовиде, као и макете и реплике објеката које слепи и слабовиди не могу да перципирају, географске карте и друге тактилне дводимензионалне и

тродимензионалне приказе, Брајев папир, штапове за слепе и слабовиде, табле, машине и штампаче за писање и обраду текста на Брајевом писму, Брајеве дисплеје (редове) и друге уређаје (средства) за писање и обраду Брајевог писма, снимљене материјале односно носаче звука (касете, ЦД-ови, магнетофонске траке и други носачи звука), уређаје за снимање и репродукцију звука (магнетофони, касетофони, ЦД плејери, диктафони и друго), наочаре са диоптријом и сочива и друга средства за побољшање визуелне функције, класичне и електронске лупе и уређаје за увећивање, наставна и дидактичка помагала и апарате (уређаје), Брајеве и говорне сатове са кућиштима која нису од племенитих метала, хардвере и софтвере дизајниране за омогућавање слепим и слабовидим да користе компјутере и мобилне телефоне и друга средства и помагала која су неопходна за свакодневну употребу слепих и слабовидих, игре и додатке – посебно прилагођене за употребу од стране слепих и слабовидих,

2. особе са инвалидитетом – на ортопедска и друга помагала, резервне делове и потрошни материјал за коришћење тих помагала која служе као замена органа који недостају, односно оштећених органа,
3. особе са инвалидитетом које су оспособљене за вршење одређене делатности – на опрему за вршење те делатности, посебно израђену и намењену за употребу од стране особа са инвалидитетом,
4. организације особа са инвалидитетом, односно особе са инвалидитетом – на специфичну опрему, путничке аутомобиле и друга моторна возила конструисана првенствено за превоз лица, уређаје и инструменте и на њихове резервне делове, као и на потрошни материјал, који су посебно израђени и намењени за употребу од стране особа са инвалидитетом.
5. грађани, на специфичну опрему, уређаје и инструменте за здравство и на резервне делове и потрошни материјал за коришћење те опреме, за личну употребу, који се не производе у Републици Србији.

Особе са инвалидитетом, могу увозити моторна возила (дакле, и она која нису специјално конструисана за особе са инвалидитетом) у складу са неким од међународних споразума о слободној трговини које је потписала наша земља са другим земљама, а за која возила је тим споразумима прописана нижа стопа царине или стопа царине 0%. У том случају, увозник ради правилне примене одредаба одговарајућег споразума о слободној трговини подноси царинском органу и документацију коју издају надлежни органи, односно организације земље извоза (доказ о пореклу робе).

Уколико су сви прописани услови испуњени, царински орган одобрава увоз возила уз примену повлашћене царинске стопе. Порез на додатну вредност се при увозу плаћа, уз напомену да право на повраћај плаћеног пореза на додатну вредност за возила која су инвалидна лица увезла, имају инвалидна лица са утврђеном стопом инвалидитета од 100%.

Сва возила која се увозе у Републику Србију, морају испуњавати услове Уредбом о увозу моторних возила

О испуњености услова за повраћај плаћеног ПДВ-а на основу поднете одговарајуће документације одлучује Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Ослобођење правних и других лица од плаћања увозних дажбина

Ослобођени су од плаћања увозних дажбина следећа правна лица:

- организације Црвеног крста - на робу коју увезу из иностранства, која се не производи у Србији, а која служи за извршавање њихових хуманитарних задатака
- привредни субјекти за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом-предузећа за професионално оспособљавање и запошљавање особа са инвалидитетом - на опрему и резервне делове који се не производе у земљи, а користе се за професионално оспособљавање и радно ангажовање особа са инвалидитетом

Правилник о остваривању права на пореска изузимања за примања по основу помоћи због уништења или оштећења имовине, организоване социјалне и хуманитарне помоћи, стипендија и кредита ученика и студената, хранарина спортиста аматера и права на пореско ослобођење за примања по основу солидарне помоћи за случај болести („Службени гласник РС“, број 31/2001 и 5/2005) прописује ослобађање од плаћања пореза по основу организоване социјалне и хуманитарне помоћи које се може остварити на примања која имају карактер социјалног и хуманитарног давања, односно помоћи за санирање и ублажавање последица тешко нарушене социјалне сигурности и тешке хуманитарне ситуације одређеног лица или групе лица, из средстава:

- хуманитарних организација (Црвени крст и др.)
- државних органа и организација и органа локалне самоуправе, друштвених организација и удружења грађана, регистрованих код надлежних органа и разврстана у хуманитарне и социјалне организације, са делатношћу пружања помоћи својим члановима и другим категоријама социјално угрожених грађана (нпр: удружења за помоћ особама са инвалидитетом, удружења за помоћ незбринутој деци, расељеним и прогнаним лицима и другим лицима која се налазе у стању социјалне потребе и сл.)
- која су обезбеђена организованом акцијом прикупљања, са учешћем, по правилу, више давалаца - донатора, најчешће уз подршку средстава информисања, односно хуманитарних организација - уплатом на посебан наменски отворен жиро рачун лица за:
- лечење (операцију и сл.) у иностранству, ако се, према мишљењу надлежног државног органа или референтне здравствене установе, односно комисије лекара специјалиста одговарајуће струке, лечење (операција и сл.) не може успешно остварити у Србији
- набавку лекова или помагала (протетичка или ортотичка средства, санитарне справе, очна, слушна и друга помагала) у земљи или у иностранству, ако је њихово коришћење у поступку лечења, односно одржавања телесних способности неопходно према приложеној медицинској документацији и ако према мишљењу надлежног органа, односно здравствене установе неспорно произилази да се не могу обезбедити на терет трошкова обавезног здравственог осигурања у земљи или да уопште нема могућности за њихову набавку у земљи
- која су обезбеђена иностраним донацијама, по правилу наменски опредељеним за решавање социјалних проблема и хуманитарно збрињавање одређених лица или одређене популације.

Право на пореско изузимање по основу организоване социјалне и хуманитарне помоћи не остварује се за исплате, односно давања која послодавац врши запосленим по основу радног односа и других облика рада уподобљених радном односу, независно од финансијског стања у коме се налазе послодавац и запослени код њега.

Остваривање права на пореско ослобођење солидарне помоћи за случај болести

Пореско ослобођење за примања по основу солидарне помоћи за случај болести, коју исплаћује послодавац за запосленог или члана његове породице, може се остварити:

- **за случај болести** - ако на основу медицинске документације, издате од стране референтне здравствене установе, односно лекарске комисије или од изабраног лекара и лекара одговарајуће специјалности, коју је дужан да поднесе запослени за себе или за члана његове породице, неспорно произлази: да се ради о болести која изискује веће трошкове у поступку дијагностицирања (снимање скенером, магнетна резонанца, лекарски прегледи и др.), односно веће трошкове лечења (оперативни захвати, лекови и др.) или санирања, односно одржавања здравственог стања и радне способности (ортопедска и друга помагала и др.); да је у поступку излечења, односно санирања болести (постоперативни период код ортопедских, срчаних и других операција, санирање других здравствених обољења, инвалидност и др.) неопходна медицинска рехабилитација у амбулантно- поликлинничкој или стационарној установи, која се не може обезбедити, односно финансирати из средстава обавезног здравственог осигурања
- **за случај здравствене рехабилитације** - упућивањем запослених, изложених посебним здравственим ризицима на раду, хронично преморених и физички исцрпљених, на здравствено-превентивни одмор и на рану рехабилитацију, у циљу заштите здравља и спречавања професионалних обољења, у складу са прописима који уређују здравствену заштиту и заштиту на раду
- **за случај инвалидности** - ако инвалидност (губитак или трајно смањење способности за рад), која је утврђена од стране надлежног органа решењем о инвалидности, захтева повећане трошкове у функцији одржавања здравствених, професионалних и радних способности.

Исплата солидарне помоћи за случај болести, уз прописано пореско ослобођење, може се вршити ако је основ за давање такве помоћи садржан у колективном уговору, односно другом општем акту послодавца и ако је о давању помоћи донета одлука надлежног органа послодавца.

Приликом исплате солидарне помоћи за случај болести, исплатилац је дужан да организацији надлежној за послове платног промета, уз подношење прописаног обрасца у складу са Законом, поднесе и доказе о правној и медицинској основаности давања солидарне помоћи.

Запослени који је остварио солидарну помоћ за случај болести непосредном исплатом новчаног износа дужан је да послодавцу достави доказе да је исплаћена средства искористио у сврху у коју су одобрена (рачуни, извештаји здравствене или друге установе, оверена изјава и др.).

Правилником о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања („Службени гласник РС“ број 5/2020, 42/2020, 133/2020, 18/2022, 127/2022, 3/2023, 93/2023, 112/2023 и 18/2024) се утврђује врста, односно класа и категорија медицинско-техничког помагала, индикације, трајање и обнављање, као и услови и начин остваривања права на помагала која осигураним лицима обезбеђује Републички фонд за здравствено осигурање из средстава обавезног здравственог осигурања. Овим правилником се утврђује и доплата за помагала, као и услови и начин остваривања доплате.

Врсте помагала која осигураним лицима обезбеђује Републички фонд садржане су у Листи помагала која је одштампана уз наведени правилник и чини његов саставни део.

Листа помагала садржи шифру помагала, индикације за прописивање, учеснике у поступку прописивања, обрасце за прописивање помагала, рокове трајања помагала, делове помагала са краћим роковима трајања, обавезу враћања помагала, могућност доплате за помагало већег стандарда од прописаног као и напомену за поједина помагала.

За свако помагало из Листе помагала, као и делова помагала одређене су шифре помагала или дела помагала које су садржане у Шифарнику помагала који је одштампан уз наведени правилник и чини његов саставни део.

Помагала из Листе помагала су медицинска средства у складу са законом.

Осигурано лице остварује право на помагала која су утврђена Листом помагала на основу индикације утврђене за свако поједино помагало, у складу са правилником и медицинске документације којом се доказују те индикације.

Помагала из Листе помагала прописује изабрани лекар односно доктор медицине специјалиста одговарајуће гране медицине (специјалиста одговарајуће специјалности). Изабрани лекар, односно специјалиста одговарајуће специјалности прописује помагала на основу прегледа, утврђеног здравственог стања, степена функционалности осигураног лица и индикација, односно на основу отпусне листе, мишљења специјалисте одговарајуће специјалности, односно на основу друге медицинске документације којом се доказују индикације.

Медицинска документација не може бити старија од 12 месеци.

За остваривање ових олакшица потребно је да се, у зависности од врсте ослобођења које се жели остварити заинтересована лица обратe свом послодавцу или фонду код кога се остварује право на здравствено осигурање.

Област пореско правног система уређена је:

- Царински закон („Службени гласник РС“, број 95/2018, 91/2019-др.закон,144/2020,118/2021 и 138/2022)
- Уредба о царинским повластицама („Службени гласник РС“, број 38/2019 и 86/2019)
- Уредба о увозу моторних возила („Службени гласник РС“, број 23/2010 и 5/2018)
- Закон о порезу на добит правних лица („Службени гласник РС“, број 25/2001, 80/2002, 80/2002-др.закон,43/2003,84/2004,18/2010,101/2011, 119/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014-др.закон, 142/2014, 91/2015-аутентично тумачење, 112/2015, 113/2017, 95/2018, 86/2019, 153/2020, 118/2021 и 94/2024)
- Закон о порезу на додату вредност („Службени гласник РС“, број 84/2004, 86/2004-испр, 61/2005, 61/2007, 93/2012, 108/2013, 6/2014-усклађени дин.изн, 68/2014-др.закон, 142/2014, 5/2015,-усклађени дин.изн, 83/2015, 5/2016,-усклађени дин.изн., 108/2016, 7/2017-усклађени дин.изн, 113/2017, 13/2018-усклађени дин. изн.,30/2018, 4/2019-усклађени дин.изн, 72/2019, 8/2020-усклађени дин.изн, 153/2020, 138/2022 и 94/2024)
- Закон о порезима на имовину („Службени гласник РС“, број 26/2001,„Сл.лист СРЈ“, бр.42/2002-одлука СУС и „Службени гласник РС“, бр 80/2002, 80/2002-др.закон, 135/2004, 61/2007, 5/2009, 101/2010, 24/2011, 78/2011, 57/2012-одлука УС, 47/2013,68/2014-др.закон, 95/2018, 99/2018-одлука УС, 86/2019, 144/2020, 118/2021, 138/2022, 93/2023 и 94/2024)
- Закон о порезима на употребу, држање и ношење добара („Службени гласник РС“, број 26/2001, 80/2002, 42/2004, 31/2009, 101/2010, 24/2011,100/2011-усклађени дин. изн, 120/2012- усклађени дин. изн, 113/2013-усклађени дин.изн.,68/2014-др.закон, 140/2014-усклађени дин изн., 109/2015- усклађени дин. изн, 112/2015,105/2016-усклађени дин изн., 119/2017-усклађени дин изн., 104/2018-усклађени дин.изн., 86/2019, 90/2019-усклађени дин.изн.,156/2020-усклађени дин.изн., 118/2021, 132/2021- усклађени дин.изн, 141/2022-усклађени дин.изн., 92/2023, 116/2023-усклађени дин.изн., и 101/2024-усклађени дин.изн.)
- Правилник о остваривању права на пореска изузимања за примања по основу помоћи због уништења или оштећења имовине, организоване социјалне и хуманитарне помоћи, стипендија и кредита ученика и студената, хранарина спортиста аматера и права на пореско ослобођење за примања по основу солидарне помоћи за случај болести („Службени гласник РС“ број 31/2001 и 5/2005)
- Правилник о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања („Службени гласник РС“ број 5/2020, 42/2020, 133/2020, 18/2022, 36/2022, 127/2022, 3/2023, 93/2023,112/2023 и 18/2024)

У правном систему Републике Србије особама са инвалидитетом пружају се повластице у унутрашњем путничком саобраћају.

Законом о повластицама у унутрашњем путничком саобраћају инвалидних лица („Службени гласник РС“, број 22/1993, 25/1993 и 101/2005-др.закон) прописане су повластице за особе са инвалидитетом у унутрашњем путничком саобраћају на територији Републике Србије, уколико то право не могу остварити по прописима из области борачке и инвалидске заштите. Повластице се односе на следећа лица:

- слепа лица;
- лица оболела од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести;
- лица оболела од плегија;
- лица оболела од церебралне и дечије парализе и мултипле склерозе
- као и пратиоце ових лица.

Ова лица имају право на повластице у унутрашњем путничком саобраћају под условом да имају пребивалиште у Републици Србији.

У унутрашњем путничком саобраћају слепо лице и лице оболело од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести, плегија, церебралне и дечије парализе и мултипле склерозе има у току једне календарске године право на шест путовања са повлашћом у износу:

- 75% од редовне цене за путовање железничким, друмским и поморским односно речним саобраћајем;
- 50% од редовне цене превоза за путовање ваздушним саобраћајем.

Једним путовањем у унутрашњем путничком саобраћају сматра се одлазак из полазног у одредишно место (вожња у одласку) и повратак из одредишног у полазно место (вожња у повратку).

Пратилац има право на бесплатну возњу у железничком, друмском и поморском, односно речном саобраћају и на повластицу од 50% од редовне цене возње у ваздушном саобраћају, у случајевима кад прати инвалидно лице, путује по то лице или се враћа после праћења таквог лица.

Особа са инвалидитетом и његов пратилац имају право на повластице за превоз у било ком разреду, односно класи, у возу (пословни, експресни, брзи и путнички), односно на броду, као и за економску класу у авиону.

Право на повластицу особа са инвалидитетом остварује на основу књижице за повлашћену возњу. Књижицу издаје:

- Савез слепих и слабовидних Србије за слепо лице
- Савез удружења дистрофичара Србије за лице оболело од дистрофије и сродних мишићних и неуромишићних болести
- Савез параплегичара и квадриплегичара Србије за лица оболела од параплегије и квадриплегије

- Савез за церебралну парализу, дечју парализу и плегије за лице оболело од церебралне парализе, дечје парализе и плегије
- Друштво мултипле склерозе Србије за лице оболело од мултипле склерозе.

Закон о кретању уз помоћ пса водича уређује право особа са инвалидитетом на кретање уз помоћ пса водича у јавном превозу, објектима и површинама у јавној употреби и у радном простору.

Особа са инвалидитетом која се креће уз помоћ пса водича јесте слепо или слабовидо лице, лице које користи инвалидска колица и свако друго лице које има статус особе са инвалидитетом у складу са законом које се креће уз помоћ пса водича.

Пас водич је пас који се користи као подршка у кретању или у терапеутске, рехабилитацијске или друге сличне потребе особа са инвалидитетом, а који је прошао посебну обуку у складу са законом и који је видно обележен адекватном опремом.

Право на кретање уз помоћ пса водича подразумева слободан приступ и кретање у јавном превозу, објектима и површинама у јавној употреби и у радном простору, као и у сваком другом простору.

Особа која се креће уз помоћ пса водича има право на коришћење свих превозних средстава у јавном превозу, укључујући и задржавање на свим просторима који су предвиђени за путнике.

Особа која се креће уз помоћ пса водича не плаћа возну карту за пса водича, без обзира на смер и дужину пута на територији Републике Србије.

Под јавним превозом у смислу овог закона, сматра се превоз у друмском, железничком, унутрашњем водном, ваздушном, градском и другом саобраћају.

Особа која се креће уз помоћ пса водича има право коришћења свих објеката у јавној употреби, као што су објекти државних органа, органа аутономне покрајине и локалне самоуправе, као и других органа и организација правних и физичких лица, објекти у области образовања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта, туризма, угоститељства и других делатности, право на слободан приступ и боравак на јавним површинама као што су јавне саобраћајнице, тргови, улице, пешачки прелази, паркови, зелене површине и друге површине за кретање и боравак лица, право на слободан приступ и боравак у радном простору, односно простору у којем особа која се креће уз помоћ пса водича обавља послове.

Што се тиче повластица приликом паркирања особа са инвалидитетом у општини Пожега, а ради унапређења њиховог положаја, донет је Правилник о категоријама особа са инвалидитетом које могу бесплатно да користе посебно обележена паркинг места на јавним паркиралиштима на територији општине Пожега („Службени лист општине Пожега” број 3/2017, 2/2020 и 2/2023).

Правилником је прописано да право на бесплатно коришћење посебно обележених паркинг места на јавним паркиралиштима на територији општине Пожега могу остварити следеће категорије особа са инвалидитетом:

- ратни и мирнодопски војни инвалиди и цивилни инвалиди рата од I-IV групе,
- ратни и мирнодопски војни инвалиди и цивилни инвалиди V и VI групе, који имају оштећење доњих екстремитета и остварују право на ортопедски додатак или ортопедско помагало;
- лица оболела од дистрофије, параплегије, квадриплегије, церебралне парализе и мултипле склерозе

Право на бесплатно коришћење посебно обележених паркинг места на јавним паркиралиштима на територији општине Пожега, осим ових особа, могу да остваре и друге особе по основу:

- обољења бубрега које захтева трајну хемодијализу,
- губитка вида на оба ока 100%, односно смањења обостраног вида 90%,
- трајног оштећења доњих екстремитета најмање 80%

Категорије особа са инвалидитетом могу да остваре право на бесплатно коришћење посебно обележених паркинг места на јавним паркиралиштима на територији општине Пожега, под условом да имају пребивалиште на територији општине Пожега и да су власници возила.

Изузетно, уколико особа са инвалидитетом није власник возила, може се одобрити коришћење посебно обележених паркинг места само за једно возило чији је власник члан породице особе са инвалидитетом коју он наведе у овереној писаној изјави коју прилаже, односно брачни друг, родитељи, усвојоци, деца, усвојеници и стараоци особе са инвалидитетом.

Област саобраћаја уређује:

- Закон о повластицама у унутрашњем путничком саобраћају инвалидних лица
- („Службени гласник РС“, број 22/1993, 25/1993 и 101/2005-др.закон)
- Закон о кретању уз помоћ пса водича („Службени гласник РС“, број 29/2015)
- Правилник о начину остваривања права инвалидних лица на повластице у унутрашњем путничком саобраћају („Службени гласник РС“, број 31/1993, 05/1994 и 38/1994)
- Правилник о ближим условима и начину коришћења објеката у јавној употреби у области здравствене заштите од стране особе која се креће уз помоћ пса водича („Службени гласник РС“, број 87/2015)
- Правилник о категоријама особа са инвалидитетом које могу бесплатно да користе посебно обележена паркинг места на јавним паркиралиштима на територији општине Пожега („Службени лист општине Пожега” број 3/2017, 2/2020 и 2/2023).

Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, број 72/2009, 81/2009-испр, 64/2010-одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013-одлука УС, 50/2013- одлука УС, 98/2013- одлука УС, 132/2014, 145/2014, 88/2018, 31/2019, 37/2019- др.закон, 9/2020, 52/2021, 62/2023 и 91/2025) прописано је да зграде јавне и пословне намене, као и други објекти за јавну употребу (улице, тргови, паркови и сл.) морају се пројектовати, градити и одржавати тако да свим корисницима а нарочито особама са инвалидитетом, деци и старим особама, омогућавају несметан приступ, кретање и боравак, односно коришћење у складу са одговарајућим техничким прописима чији су саставни део стандарди који дефинишу обавезне техничке мере и услове пројектовања, планирања и изградње којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама

Стамбене и стамбено-пословне зграде са десет и више станова морају се пројектовати и градити тако да се свим корисницима а нарочито особама са инвалидитетом, деци и старим особама омогућава несметан приступ, кретање, боравак и рад.

Правилником о техничким стандардима планирања, пројектовања и изградње објеката, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама („Службени гласник РС“, број 22/2015) прописују се ближи стандарди који дефинишу обавезне техничке мере и услове за планирање, пројектовање и изградњу објеката, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама.

Приступачност, у смислу овог правилника односи се на зграде јавне и пословне намене, објекте за јавну употребу (улице, тргови, паркови и сл.), као и на стамбене и стамбено пословне зграде са десет и више станова, затим на планирање нових објеката и простора, пројектовање и изградњу и доградњу нових објеката. Такође, приступачност се односи и на реконструкцију и адаптацију постојећих објеката, када је то могуће у техничком смислу.

Објекти за јавно коришћење, у смислу овог правилника јесу: банке, болнице, домови здравља, домови за старе, објекти културе, објекти за потребе државних органа, органа територијалне аутономије и локалне самоуправе, пословни објекти, поште, рехабилитациони центри, саобраћајни терминали, спортски и рекреативни објекти, угоститељски објекти, хотели, хостели, школе и други објекти.

Обавезни елементи приступачности су:

- 1) елементи приступачности за савладавање висинских разлика;
- 2) елементи приступачности кретања и боравака у простору – стамбене и стамбено-пословне зграде и објекти за јавно коришћење;
- 3) елементи приступачности јавног саобраћаја.

Обавезни елементи приступачности примењују се одабиром најповољнијег решења у односу на намену, ако није другачије предвиђено међународним стандардима који уређују област јавног саобраћаја (IATA, UIC и сл.).

Закон о путевима („Службени гласник РС”, број 4/2018, 95/2018-др.закон и 93/2023-др.закон) прописује да накнаде за употребу јавних путева не могу да се одређују на начин на који би се дискриминисали корисници јавних путева према националности, државној припадности, односно пословном седишту, регистрацији возила, месту поласка, односно одредишту.

Прописивање накнада утврђених овим законом које се односе на домаће и стране превознике, односно остале учеснике у саобраћају, не може да садржи дискриминаторске одредбе.

Право на бесплатан пролазак аутопутевима Републике Србије остварују особе са инвалидитетом у складу са Законом о накнадама за коришћење јавних добара („Службени гласник РС”, број 95/2018, 49/2019, 86/2019 - усклађени дин. изн., 156/2020 - усклађени дин. изн., 15/2021 - доп. усклађених дин., 15/2023 - усклађени дин. изн., 92/2023, 120/2023 - усклађени дин. изн. и 99/2024 - усклађени дин. изн.).

Закон о накнадама за коришћење јавних добара прописује да по одобрењу управљача јавног пута путарина се не плаћа за возила: особа са утврђеним инвалидитетом са 80% или више процената телесног оштећења односно особа код које је утврђено телесно оштећење које има за последицу неспособност доњих екстремитета 60% или више процената за једно возило прве категорије, које има у свом власништву, односно које користи по основу уговора о лизингу и када се налази у возилу. У случају када је подносилац захтева за издавање дозволе за бесплатан пролазак малолетно лице са инвалидитетом, односно лице лишено пословне способности, дозвола се може издати за возило у власништву родитеља или законског заступника или члана домаћинства са истим местом пребивалишта или боравишта као особа са инвалидитетом.

Власник дозволе за бесплатан пролазак аутопутевима је у обавези да приликом укључења на аутопут узме магнетну картицу из дистрибутера за издавање картица, те је при искључењу са аутопута преда инкасанту заједно са дозволом за бесплатан пролазак аутопутевима на увид.

Ова дозвола издаје се уз одговарајући захтев и обавезну пратећу документацију. Захтев у име малолетног лица, подноси законски заступник или старатељ.

Област грађевинско -урбанистичких прописа уређују:

- Закон о путевима („Службени гласник РС”, број 4/2018, 95/2018-др.закон и 93/2023-др.закон)
- Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, број 72/2009, 81/2009-испр, 64/2010-одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013-одлука УС, 50/2013-одлука УС, 98/2013-одлука УС, 132/2014, 145/2014, 88/2018, 31/2019, 37/2019-др.закон, 9/2020, 52/2021, 62/2023 и 91/2025)
- Закон о накнадама за коришћење јавних добара („Службени гласник РС”, број 95/2018, 49/2019, 86/2019 - усклађени дин. изн., 156/2020 - усклађени дин. изн., 15/2021 - доп. усклађених дин. изн., 15/2023 - усклађени дин. изн., 92/2023, 120/2023 - усклађени дин. изн. и 99/2024 - усклађени дин. изн.).
- Правилник о техничким стандардима планирања, пројектовања и изградње објеката, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама („Службени гласник РС”, број 22/2015)

Општина Пожега посвећена је унапређењу инклузије лица из рањивих група кроз успостављање нових и унапређење постојећих услуга социјалне заштите, успостављању развијеног система транспарентности и информисаности о услугама и правима у систему социјалне заштите, здравствене заштите, породично-правне заштите деце и породице, васпитања и образовања, запошљавања и радних односа, пензијског и инвалидског осигурања, саобраћаја и области пореско-правног система и начину њиховог остваривања, као и покретању процеса за уклањање свих препрека како би се и физичка и социјална средина учинила приступачном особама са инвалидитетом и постигла њихова потпуна интеграција у свим сегментима живота. То подразумева и реализовање препорука утврђених Стратегијом развоја социјалне заштите општине Пожега за период од 2024. до 2029. године, као што су унапређење физичке приступачности за особе са инвалидитетом (приступне рампе, лифтови, прилагођени тоалети и сл.); константно информисање и подизање нивоа свести друштва о питањима инвалидитета, равноправности и остваривању права особа са инвалидитетом; побољшавање постојећих и стварање нових могућности за особе са инвалидитетом у уживању свих грађанских, политичких, здравствених, образовних, економских, социјалних, културних и других права у локалној заједници; одржавање едукативних трибина из области заштите особа са инвалидитетом; подизање нивоа свести друштвене заједнице о потребама особа са инвалидитетом; пружање саветодавно-терапијских и социјално-едукативних услуга особама са инвалидитетом и сл.

Овај информативно-едукативни водич помаже особама са инвалидитетом, њиховим родитељима/старатељима да брже и сигурније остваре своја права, као и пружаоцима услуга у Пожеги да адекватно и благовремено обезбеде пружање услуге. Водич садржи најважније националне прописе и локалне процедуре специфичне за општину Пожега, не представља правни савет, већ је за потпуну информацију потребно обратити се надлежним институцијама или бесплатној правној помоћи.

Увод	3
Извори права.....	5
Устав Републике Србије.....	6
Област социјалне заштите	7
Област породично-правне заштите и финансијске подршке.....	17
породици са децом	17
Област здравствене заштите.....	27
Област васпитања и образовања.....	39
Област запошљавања и радних односа	49
Област пензијског и инвалидског осигурања.....	55
Област пореско-правног система.....	65
Област саобраћаја	72
Област грађевинско-урбанистичких прописа.....	75
Закључак	78